

MEB Erken Çocukluk ve Okul Öncesi Özel Eğitim Öğretim Programlarının Cinsel Gelişim Açısından İncelenmesi

Aslıhan SEZİK¹, Zekai Alper ALP², Funda AKSOY³

Öz: Erken çocukluk döneminde bilişsel, fiziksel, dil, motor, duygusal, sosyal ve cinsel gelişim alanlarının bir bütün olarak ele alınması, çocukların sağlıklı bireyler olarak yetişmeleri açısından büyük önem taşımaktadır. Bu dönem, tüm çocuklar için kritik olmakla birlikte, özel gereksinimli çocuklar açısından daha büyük bir öneme sahiptir. Söz konusu çocukların bağımsızlık düzeylerinin artırılmasında, erken dönemde kazandırılacak bilgi ve beceriler belirleyici rol oynamaktadır. Bu doğrultuda, gelişim alanlarına yönelik kazanımların açık şekilde tanımlanması ve uygulanması gerekmektedir. Bu çalışmada, MEB (2018) Erken Çocukluk Özel Eğitim ve Okul Öncesi Özel Eğitim Öğretim Programları'nda yer alan cinsel gelişim kazanımları betimsel araştırma modellerinden olan doküman analizi yöntemiyle incelenmiştir. Bulgular, programlarda cinsel gelişime dair kazanımlara yer verildiğini ancak özel gereksinimli çocuklara yönelik kazanımların daha net ve kapsamlı biçimde ele alınması gerektiğini ortaya koymaktadır.

Anahtar Sözcükler: Erken Çocukluk, Okul Öncesi, Cinsel Gelişim, Özel Gereksinimli Birey, Zihinsel Yetersizlik, Otizm Spektrum Bozukluğu

MoNE Early Childhood and Preschool Special Education Teaching Programs Examined from the Perspective of Sexual Development

Abstract: Addressing cognitive, physical, linguistic, motor, emotional, social, and sexual development as a whole during early childhood is of great importance for children to grow up as healthy individuals. While this period is critical for all children, it is of even greater importance for children with special needs. The knowledge and skills acquired in the early years play a decisive role in increasing the independence of these children. In this regard, it is necessary to clearly define and implement the gains in the areas of development. In this study, the sexual development gains included in the MoNE (2018) Early Childhood Special Education and Preschool Special Education Teaching Programs were examined using the document analysis method, which is one of the descriptive research models. The findings reveal that the programs include gains related to sexual development, but that gains for children with special needs need to be addressed in a clearer and more comprehensive manner.

Keywords: Early Childhood, Preschool, Sexual Development, Individual with Special Needs, Intellectual Disability, Autism Spectrum Disorder

Geliş Tarihi: 01.08.2025

Kabul Tarihi: 23.10.2025

Makale Türü: Araştırma Makalesi

¹ Millî Eğitim Bakanlığı, İstanbul, Türkiye, e-posta: sezikaslihan@gmail.com, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6504-8756>

² Erciyes Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Özel Eğitim Bölümü, Kayseri, Türkiye, e-posta: zekaialp@erciyes.edu.tr, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1959-1643>

³ Anadolu Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Özel Eğitim Bölümü, Eskişehir, Türkiye, e-posta: fundab@anadolu.edu.tr, ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6063-6631>

Atf için/ To cite:

Sezik, A., Alp, Z. A., & Aksoy, F. (2026). MEB erken çocukluk ve okul öncesi özel eğitim öğretim programlarının cinsel gelişim açısından incelenmesi. *Yaşadıkça Eğitim*, 40(1), 17-37. <https://doi.org/10.33308/26674874.2026401990>

Erken çocukluk, bireyin bedensel, zihinsel, duygusal ve sosyal gelişim açısından öğrenmeye ve değişime en açık olduğu kritik bir dönemdir (Jahoda & Pownall, 2014). Bu dönemde çocuklar çevrelerine karşı yoğun bir merak duygusu geliştirerek dış dünyayı keşfetmeye yönelik güçlü bir eğilim gösterirler (Vygotsky, 2022). Söz konusu çocukların merak ve keşfetme davranışları bilişsel, sosyal, duygusal ve fiziksel gelişimlerinin desteklemesinin yanı sıra yaşamlarını şekillendirmede önemli etkileri olan benlik algısı ve kimlik edinimlerinin de temelini oluşturur (Teke & Melekoğlu, 2022). Bu bağlamda, çocukların kimlik yapılandırılmalarında belirleyici temel bileşenlerden biri de cinsel gelişimdir (Trawick-Smith, 2022). Çünkü cinsel gelişim, çocukların kendi bedenleri ile ilgili farkındalık kazanmaları, kadın ya da erkek olduğuna dair sosyal ve biyolojik bir kimlik edinmesini ve bu kimlik üzerinden toplumsal ilişkiler kurmasını sağlayan başlıca süreçlerden oluşur (Aydoğdu, 2017). Özellikle, erken çocukluk döneminde çocukların bedenlerine yönelik farkındalık kazanmaları toplumsal rolleri ve bu rollerle ilgili beklentilerine ilişkin anlayış kazandırmasında etkili olur (Brouskeli & Sapountzis, 2017). Bu anlayış biçimi, çocuğun kendisini nasıl tanımladığı ve çevresiyle kurduğu ilişkilerin yapılandırmasını doğrudan etkilemektedir (Balter ve diğeri, 2016). Dolayısıyla, çocukların kendini tanuması ve çevresine karşı farkındalık bilincini artırarak yaşamın ilerleyen yıllarındaki sosyal ilişkilerine yansımaları ve yaşamını bu doğrultuda şekillendirmesi bakımından cinsel gelişimin önemi dikkat çekmektedir. Bu nedenle cinsel gelişim alanındaki atılacak adımların erken çocukluk yıllarından itibaren planlı ve bilinçli bir şekilde sunulması gerekmektedir (McDaniels & Fleming, 2016).

Erken çocukluk döneminde cinsel gelişime özgü çocuğun bedenini tanuması, cinsiyet rollerine ilişkin farkındalık kazanması, mahremiyet edinimi gibi kavramlar çocuklar tarafından sosyal çevresiyle etkileşime girerek ve gözlemleyerek öğrenilmektedir (Li & Leander, 2022). Çocuklar bu kavramlara ilişkin bilinçlerini oyun yoluyla bedenlerini keşfederek, kız ve erkek rollerine ilişkin görevleri içselleştirerek ve benlik algılarını cinsiyet kimlikleriyle bütünleştirerek oluştururlar (Dere, 2023). Çocukların cinsel gelişimlerine ilişkin oluşturdukları bu bilinç genellikle ebeveynlerini, çevrelerindeki diğer yetişkinleri ya da akranlarını gözlemlemeleri sonucunda meydana gelmektedir (Akers, 2023). Ancak özel gereksinimli çocuklarda cinsel gelişim süreci, gelişimsel farklılıklar, bilişsel sınırlılıklar, iletişim güçlükleri ve yetersiz sosyal çevre desteği nedeniyle çevrelerini gözlemleyerek öğrenmelerini olumsuz etkilemekte, bunun sonucunda cinsel gelişim süreçlerinde genellikle gecikmeler görülmektedir (Sravanti & Arul Jayendra Pradeep, 2021). Ayrıca, toplumda bu çocukların cinselliğe sahip bireyler olarak görülmemesi ya da cinsel gelişim ile ilgili konuların ön yargılı şekilde değerlendirilmesi, gelişim sürecinde ailelerin ve eğitimcilerin bilinçli yönlendirme yapmalarını da zorlaştırmaktadır (Sharma ve diğeri, 2022). Dolayısıyla tipik gelişim gösteren çocukların belirli evreler çerçevesinde, gözlem ve deneyimleriyle birlikte doğal akışında ilerleyen cinsel gelişim, çoğu zaman özel gereksinimli çocuklar açısından onların gelişim özelliklerine ve ihtiyaçlarına özgü tedbirlerin alınmasını gerektirmektedir (Stein, 2022). Bu nedenle özel gereksinimli çocukların cinsel gelişim süreçlerine yönelik bütüncül, kapsayıcı ve erken müdahaleye dayalı yaklaşımların geliştirilmesi; bu çocukların sağlıklı kimlik gelişimleri ve benlik algısı gibi cinsel gelişime özgü kavramları kazanmaları, onların sosyal uyumlarını da geliştirmesi açısından kritik öneme sahiptir.

Özel gereksinimli çocukların gelişim alanlarındaki sınırlılıkları nedeniyle cinsel gelişim süreçlerinde tipik gelişim gösteren akranlarına göre daha fazla güçlük yaşayabilmekte; bu durum, özel gereksinimli çocukların toplumsal alanda mastürbasyon, karşı cinse uygun olmayan dokunma, teşhircilik, kişisel bakım becerilerini yerine getirememesi, uygun olmayan cinsel içerikli ifadeler kullanma, mahremiyet sorunları gibi uygun olmayan cinsel davranışlar sergilemelerine ya da sosyal açıdan kabul edilemeyen tutumlar sergilemelerine neden olabilmektedir (McDaniels & Fleming, 2016). Bu tür davranışların özel gereksinimli çocukların ebeveynleri, birincil bakıcıları ya da öğretmenleri gibi onlarla yakından ilgilenen kişiler tarafından bastırılması ya da cezalandırılması onların sosyal uyumlarını zedelemekle birlikte toplum tarafından dışlanma ya da damgalanma riskini artırabilir (Gupta, 2024). Oysa bu davranışlar özel gereksinimli çocukların gelişimsel özellikleri bağlamında değerlendirilerek ihtiyaçlarına özgü geliştirilmiş cinsel eğitim ile desteklenmesi durumunda onların toplumsal yaşama uyumunun kolaylaşmasına ve toplumsal kabulünü artırmasına yardımcı olarak sosyal yaşama uyumunu desteklemektedir (Sharma ve diğeri, 2022). Bu doğrultuda, özel gereksinimli çocukların etkili cinsel eğitimden faydalanabilmeleri için onların ihtiyaçlarına ve gelişim özelliklerine uygun hazırlanmış öğretim programları gereklidir (Generaux, 2024). Çünkü özel

gereksinimli çocukların cinsel gelişim özelliklerine uygun hazırlanmış öğretim programları gelişimsel farklılıklar nedeniyle oluşabilecek bilgi yetersizliklerini gidermek, uygun olmayan cinsel davranışları önlemek ve sosyal uyumlarını güçlendirmek adına önemli bir rol üstlenmektedir (Carvalho ve diğerleri, 2024).

Bu doğrultuda, özel gereksinimli çocukların cinsel gelişim süreçlerini destekleyen öğretim programlarının etkili bir şekilde geliştirilebilmesi için öncelikle bu alana ilişkin temel kavramların çok boyutlu bir yaklaşımla ele alınması gerekir. Cinsel gelişim alanında mahremiyet, beden farkındalığı, cinsiyet rolleri ve cinsel kimlik gibi temel öğelerin anlaşılması yalnızca tanımsal olarak değil aynı zamanda uygulamaların gerçekleştirilebilmesi açısından da önemlidir (Breuner ve diğerleri, 2016). Kavramların yüzeysel biçimde ele alınması özel gereksinimli çocuklara yönelik geliştirilecek öğretim programlarının hem içerik hem de uygulama açısından yetersiz kalmasına neden olabilir (Overwijk ve diğerleri, 2022). Bu nedenle, cinsel gelişimle ilgili kavramların öğretim sürecine yön veren program geliştiriciler ve eğitimciler tarafından derinlemesine anlaşılması, çocukların gelişim düzeyine uygun, sürdürülebilir bir eğitim yaklaşımının benimsenmesi açısından önemlidir. Alanyazında erken çocukluk dönemine ilişkin cinsel gelişim çalışmaları incelendiğinde, çocukların gelişimlerini etkileyen pek çok cinsel gelişim kavramının öne çıktığı görülmektedir. Bu kavramlar aşağıda Tablo 1’de belirli başlıklar altında gruplandırılarak sunulmuştur:

Tablo 1. Cinsel Gelişim Kavramları Kontrol Listesi

Kaynak	Araştırma Konusu	Cinsel Gelişim Kavramları
Alpaslan (2014)	Çocuk cinsel istismarı ile ilgili literatürü gözden geçirmek	Cinsel İstismar, Teşhircilik, Röntgencilik, Cinsel Dokunma, interfemoral ilişki, cinsel penetrasyon, cinsel sömürü
Alptekin ve Tepeli (2019)	Çocukların, cinsel kimlik ve cinsiyete ilişkin davranışlarının belirlenmesi amacıyla ölçme aracı geliştirmek	Kadın/erkek rolleri, toplumsal cinsiyet rolleri, cinsiyet, özdeşim, doğum, emzirme, cinsiyet kalıp yargı
Dewinter ve diğerleri (2013)	OSB ve cinsellik arasındaki mevcut durumu belirlemek	Cinsel mastürbasyon, fiziksel büyüme, cinsel davranış, cinsel benlik, cinsel sosyalleşme, uygun olmayan dokunma, cinsel saldırganlık, evlilik, çocuk sahibi olma, cinsiyet rolleri, cinsel arzular, fantezi, kişiler arası ilişki
Dere (2023)	Erken çocukluk döneminde cinsel gelişimi dürtü ve hormonlarla birlikte incelenmesi	Dürtü, özdeşim, cinsel kimlik, cinsel taciz, cinsel dürtü bozuklukları, pedofili, cinsiyet, cinsel olgunluk, libido
Aydoğdu (2017)	Toplumsal cinsiyet rolleri, cinsel gelişim ve cinsel eğitime yönelik bilgiler sunmak	Cinsiyet, cinsellik, cinsel kimlik, cinsel olgunluk
Alptekin ve diğerleri (2022)	Projektif resim testlerinden Bir İnsan Çiz Testinin 60-72 ay aralığındaki çocukların cinsel gelişimini belirlemede etkin olarak kullanılabilirliğini saptamak	Cinsel kimlik, cinsiyet kalıp yargıları, özdeşim, cinsel rol
Kamaludin ve diğerleri (2022)	Zihinsel yetersizliği olan çocukların cinsel eğitimleri sürecinde annelerin deneyimlerini incelemek	Mahrem bölgeler, cinsel ve bedensel işlevler, cinsel istismar
Alzahrani (2024)	Down sendromlu çocukların yaygın cinsel sorunlarının belirlenmesi	Mastürbasyon, genital bölgeye dokunmak, kontrol edilemeyen cinsel arzu
Davies ve diğerleri (2023)	Erken çocukluk döneminde cinsellik eğitiminin mevcut durumunu ortaya koymak	Cinsellik, cinsiyet, cinsel kararlar alma, kişisel ilişkiler, cinsel dokunma
Hidayati ve Nurhafazah (2022)	Erken çocukluk dönemi cinsel istismarına yönelik mevcut durumu ortaya koymak	Cinsel istismar, mahrem bölgeler
Gültaş (2022)	Zihinsel yetersizliği olan çocukların benlik ve cinsel gelişimleri ile annelerinin cinsel kimlik gelişimine yönelik tutumlarını incelemek	Cinsel kimlik, cinsiyet rolü, cinsel organlardaki değişiklik, cinsel organ, cinsel kimlik rolleri, cinsiyet farklılıkları, cinsiyet kimliği, cinsel istismar
Çalışandemir ve diğerleri (2010)	Cinsel eğitimin önemini ortaya koymak	Cinsellik, cinsel kimlik, cinsel rol
Deniz ve Gözütok (2017)	Çocuk kitaplarının cinsel gelişim ve cinsel eğitim açısından incelenmesi	Mahrem bölge, cinsiyet, cinsel istismara oluşan değişiklikler, toplumsal cinsiyet, cinsel kalıp yargıları
National Child Traumatic Stress Network (2009)	Çocukların cinsel gelişimi ve cinsel davranışlarına yönelik uygun davranış modelleri hakkında bilgi vermek	Kız/erkek farklılıkları, kız ve erkek vücut bölümlerinin isimlendirme, mahrem bölge, cinsel istismar
Arslan (2023)	Erken çocukluk gelişim dönemleri hakkında bilgi vermek	Cinsellik, cinsel kimlik, cinsel yakınlık, cinsel organ, cinsel anatomik yapı, cinsel dürtü, cinsel duygu

Deniz ve Yıldız (2018)	Normal gelişim gösteren çocuklar için geliştirilen öğretim programını cinsel gelişim açısından değerlendirmek	Üreme, üreme sağlığı, kişilerarası ilişkiler, beden imajı, toplumsal cinsiyet
Bayrak Çelik (2020)	Cinsel eğitim ve mahremiyet ile ilgili ebeveynlere ve öğretilenlere bilgi sunmak	Cinsel eğitim, mahremiyet

Tablo 1’de alanyazında erken çocukluk döneminde cinsel gelişime yönelik yürütölen çalışmalarda ön plana çıkan cinsel gelişim kavramları yer almaktadır. Bu bağlamda mastürbasyon, cinsellik, kişiler arası ilişki geliştirme, hijyenik bakım, özdeşim kurma, cinsel kimlik, mahremiyet, cinsiyet rolleri, dürtü kontrolü, cinsel istismar, beden imajı, kişiler arası ilişki geliştirme ve hijyenik bakım gibi kavramların sıklıkla kullanıldığı görölmektedir. Bu kavramlar ifade ettikleri anlam bakımından incelendiğinde; mastürbasyon, kişinin cinsel ilişkiye girmeden cinsel organını uyarması olarak tanımlanmaktadır (Kahraman & Dakak, 2022). Ayrıca çocuğun kendi bedenini tanıma ve keşfetme sürecinin doğal bir parçası olarak değerlendirilir ve sıklıkla erken yaşlarda ortaya çıkan davranış biçimidir (Güleç ve diğçerleri, 2024). Ancak mastürbasyon davranışı sıklığı, süresi ve gerçekleştirildiği ortam itibari ile yaşanan sorunlarla ilgili çalışmalara konu olmaktadır (Lestari ve diğçerleri, 2023). Özellikle mastürbasyon davranışının toplumsal ortamlarda sergilenmesi sonucunda oluşabilecek mahremiyet sorunlarına önlem alınması gerektiği vurgulanmaktadır (Gopalan & Agustus, 2016). Bu nedenle cinsel gelişimin bir süreci olarak tanımlanması ve cinsel gelişim ile ilgili olan mahremiyeti içerisinde barındırması bu kavramın cinsel gelişim alanında ele alınması gerektiğini göstermektedir.

Cinsellik ise bireylerin cinsiyet, toplumsal cinsiyet, cinsel kimlik, cinsel yönelim, cinsel ilişki, duygusal ve sosyal ilişkilerini kapsayan temel bir olgu olarak tanımlanmaktadır (Cacciatore ve diğçerleri, 2019). Cinselliğin, cinsel gelişimin tüm alt bileşenlerini kapsayıcı bir kavram olduğu tanımında da anlaşılmaktadır. Alanyazında cinsellik kavramı sıklıkla karşımıza çıkmasının yanı sıra tanımında yer alan toplumsal cinsiyet, cinsel kimlik, cinsel yönelim gibi kavramlara özgü çalışmaların yürütöldüğü gözlenmektedir. Yürütölen çalışmalarda yer alan bu kavramların ediniminin çocukların olumlu benlik gelişimi, özdeşim kurma ve kişiler arası ilişkileri geliştirmede etkili olduğu belirtilmektedir (Cacciatore ve diğçerleri, 2020). Bu nedenle cinsellik kavramının cinsel gelişim alanının ayrılmaz bir bileşeni olduğu ifade edilebilir.

Kişiler arası ilişki geliştirme, kişinin başkaları ile bilişsel ve fiziksel olarak etkileşimde olması şeklinde tanımlanmaktadır (İmamoğlu, 2021). Bu ilişki türü cinsel gelişim bağlamında kişide aidiyet duygusunun oluşumuna yardımcı olarak güvenli bağlanma stillerinin gelişimini de desteklemektedir (Carroll & Sixsmith, 2016). Ayrıca kişilerarası ilişki geliştirmenin aile, arkadaşlık ve romantik ilişki geliştirmede de etkili olabileceği belirtilmektedir (Osasuyi & Mathew, 2024).

Hijyenik bakım, kişinin sağlığını korumak ve sürdürmek için yaptığı öz bakım ve aldığı önlemler olarak tanımlanmaktadır (Hidayati ve diğçerleri, 2019). Cinsel gelişim bağlamında, hijyenik bakım, bireyin bedensel farkındalık ve öz bakım becerilerinin gelişimi ile doğrudan ilişkilidir (Elfiyani ve diğçerleri, 2024). Alanyazında banyo yapma, genital bölge temizliğini yapma, menstrüasyon becerilerini uygulamak gibi cinsel sağlık ve hijyenle ilgili becerileri yerine getirme, cinsel gelişimin doğal bir parçası olarak kabul edilmekte, bireylerin bu becerileri gerçekleştirilmesi beklenmektedir (Aktaş, 2020; Baytur, 2021; Chou & Lu, 2012). Bu hijyenik bakım pratikleri, bireylerin cinsel kimliklerini sağlıklı şekilde inşa etmeleri ve bu süreçte güvenli, saygılı ve kendine özen gösteren bir yaklaşım benimsemeleri açısından önemli bir rol oynamaktadır (Aktaş, 2020).

Özdeşim kurma, kişinin başka bir kişinin özelliklerini örnek alarak geliştirmesi yani çocukların anne ya da babasını örnek alarak onlar gibi davranmasıdır (Dere, 2023). Alanyazında özdeşim kurmanın sosyal ilişkileri geliştirmede önemli etkileri olduğu, bu yönüyle cinsel gelişim açısından da önemli olduğu vurgulanmaktadır (Baytur, 2021). Aynı zamanda erken yaşlardan itibaren özellikle ebeveynleri ile özdeşim kuramayan yani sosyal ilişkilerini geliştiremeyen çocukların ilerleyen dönemlerde saplantılı davranışların ve cinsel davranış bozuklukları gelişiminin riskini artırdığı belirtilmektedir (Chou & Lu, 2012).

Cinsel kimlik ise bireyin kendi bedenini tanıması, cinsiyetini anlamlandırması ve cinsiyetine özgü rolleri benimsemesidir (Davies ve diğçerleri, 2023). Cinsel gelişim bağlamında cinsel kimlik kazanımı çocukların toplum tarafından kabul gören cinsiyete özgü rolleri benimsemesine, dolayısıyla toplumsal ilişkilerinin gelişmesine katkıda bulunmaktadır (Davies ve diğçerleri, 2021).

Cinsel gelişim alanında önemli kavramlardan olan mahremiyet, bireylerin kişisel alanlarını duygusal, fiziksel ve özel yaşam haklarını korumasıdır (Coady, 2020). Çocukların erken yaşlardan itibaren mahremiyet algısını edinmeleri hem kendi bedenlerine hem de başkalarının bedenlerine saygı duyma bilinci kazanmalarına yardımcı olarak cinsel istismar riskinden de kaçınmalarını da desteklemektedir (Bayrak Çelik, 2020). Mahremiyet bilinci sayesinde çocuklar, bedenlerinin kendilerine ait olduğunu ve uygun olmayan dokunuşlara karşı tepki gösterme hakkına sahip olduklarını öğrenerek daha güvenli şekilde gelişimlerini sürdürebilirler (Caca, 2025).

Cinsel gelişim ile ilgili bir diğer önemli kavram ise cinsiyet rolleridir. Cinsiyet rolleri bireyin cinsiyetine özgü, kadın/erkek rollerini benimsemesi ve toplum tarafından kabul gören cinsiyete özgü rollerle ilgili davranışlarını içermektedir (Brownell & Besnier, 2020). Erken çocukluk döneminde cinsiyet rollerin benimsenmesi, kimlik kazanımını gerçekleştirmelerine yardımcı olarak toplumsal yaşamda kabul görmelerini desteklemektedir (Somer Ölmez & Değirmenci, 2015).

Cinsel dürtü, insan davranışlarının temelini oluşturan cinsel aktivite arzusu olarak tanımlanmaktadır (Dere, 2023). İnsan davranışlarını etkileyen cinsel dürtü çocukların sağlıklı bir cinsel gelişim süreci geçirebilmelerinde kritik bir öneme sahiptir (Griffiths & Fedoroff, 2014). Bu dürtülerin bilinçli bir şekilde yönlendirilmesi çocukların mahremiyetlerini korumalarını sağlarken, cinsel dürtü kontrolsüzlüğü yaşamın ilerleyen yıllarında olumsuz davranışlara dönüşerek başkalarına karşı uygun olmayan cinsel davranışların sergilenmesi eğilimini artırır (Mogavero ve diğerleri, 2025).

Cinsel gelişim alanında sıklıkla karşılaşılan kavramlardan birisi de cinsel istismardır. Cinsel istismar, kişinin kendi rızası dışında fiziksel güç ya da tehditle cinsel eyleme zorlanmasıdır (Alisinanoğlu & Bağcı, 2023). Cinsel istismar çocuklar üzerinde olumsuz bedensel ve psikolojik etkilere sahip olmasının yanı sıra sosyal, duygusal ve bilişsel alanlarda da sorunlar yaşamalarına neden olabilir (Hudson, 2023). Özellikle çocukların kendi bedenlerine ve cinsellik kavramına dair yanlış anlayış geliştirmeleri üzerinde de etkileri bulunmaktadır (Hoover, 2020).

Beden imajı ise bireylerin fiziksel özelliklerine ilişkin duygu ve düşüncelerini içeren algıdır (Kara & Eryılmaz, 2018). Beden imajı kişilerde olumlu beden imajı ve olumsuz beden imajı olarak ikiye ayrılmaktadır. Olumlu beden imajı; bireyin bedeninde hoşnut olması olarak tanımlanırken olumsuz beden imajı ise kişinin bedeninin bölümlerini eleştirmesi ve bedeninin parçalarından hoşnut olmaması olarak tanımlanmaktadır (Lopez Guimera ve diğerleri, 2010). Erken çocukluk döneminde olumsuz beden imajına müdahale etmemek, ergenlik ve yetişkinlik döneminde düşük özgüven ve düşük başarı algısının oluşturmada ve kişilik yapısını olumsuz etkilemektedir (Kale ve diğerleri, 2021).

Kişiler arası ilişki geliştirme, kişinin başkaları ile bilişsel ve fiziksel olarak etkileşimde olması olarak tanımlanmaktadır (İmamoğlu, 2021). Bu ilişki türü kişide aidiyet duygusunun oluşumuna yardımcı olarak güvenli bağlanma stillerinin gelişimini de desteklemektedir. Alanyazında kişilerarası ilişki geliştirmenin aile, arkadaşlık ve romantik ilişki geliştirmede de etkili olabileceği belirtilmektedir (Osasuyi & Mathew, 2024). Cinsel gelişimde çocukların başkalarına olan bağımlılık ve aidiyet duygusunun önemi dikkate alındığında kişiler arası ilişki geliştirme kavramının bu gelişim alanı bağlamında değerlendirilmesinin gerekli olduğu söylenebilir.

Sağlıklı bir cinsel gelişim sağlamak ve etkin bir cinsel eğitim sunmak için, öncelikle bu alana dair kavramlar konusunda derin bir farkındalık ve bilgi birikiminin oluşturulması gerekmektedir. Bu kavramlara yönelik bilgi, çocukların cinsel kimliklerini, değerlerini ve sınırlarını anlamalarına yardımcı olurken, aynı zamanda güvenlikleri konusunda da bilinçli bir yaklaşım geliştirmelerini sağlar. Çocukların cinsel gelişimlerinin sağlanmasında önemli yer edinen kavramların anlaşılması aynı zamanda bu gelişim alanı için geliştirilecek programların planlanmasında ve uygulanmasında da etkin rol oynamaktadır (Generaux, 2024). Tipik gelişim gösteren çocukların ilgi ve ihtiyaçları doğrultusunda hazırlanan bu programlar, özel gereksinimli çocukların gelişim alanlarındaki sınırlılıkların çeşitliliği ve cinsel gelişim alanının çocukların yaşamları üzerindeki önemli etkileri göz önüne alındığında bu çocuklara özgü detaylı ve derinlemesine hazırlanmış program içeriklerine ihtiyaç duyulduğunu göstermektedir. Millî Eğitim Bakanlığı (MEB) (2018)

tarafından özel gereksinimli çocuklar için hazırlanan Erken Çocukluk Özel Eğitim Öğretim ve Okul Öncesi Özel Eğitim Öğretim Programı'nda, bu çocukların başkalarına bağımlılıklarını azaltmayı amaçlayan kazanımlar yer almaktadır. Mevcut öğretim programında cinsel gelişim alanı net bir başlık altında yer almasa da bilişsel, sosyal-duygusal ve uyumsal beceriler gelişim alanlarında yer alan kazanımların içerisinde yer aldığı gözlenmektedir. Ancak, cinsel gelişim alanının geniş kapsamı ve çok yönlülüğü dikkate alındığında, bu alana özgü kazanımların açık bir şekilde belirtilmesi ve bu kazanımların gerçekleştirilmesi için gerekli yöntem ve materyal desteğinin sağlanması, çocuklara verilecek etkili cinsel eğitim çalışmalarının başarısı açısından son derece önemli ve gereklidir. Bu önem ve gereksinim doğrultusunda, erken çocukluk dönemindeki özel gereksinimli çocuklar için geliştirilen öğretim programının cinsel gelişim alanını ne ölçüde yansıttığının belirlenmesi amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki araştırma sorularına yanıt aranmıştır:

1. Özel gereksinimli çocuklar için mevcut öğretim programında cinsel gelişim alanıyla ilgili hangi kazanımlar yer almaktadır?
2. Mevcut öğretim programında yer alan cinsel gelişimle ilgili kazanımlar, alanyazında belirtilen cinsel gelişim kavramlarıyla ne ölçüde örtüşmektedir?
3. Özel gereksinimli çocuklar için geliştirilen öğretim programında cinsel gelişim alanına dair hangi özel gereksinimler göz önünde bulundurulmaktadır?
4. Özel gereksinimli çocuklar için cinsel gelişim alanına yönelik öğretim programlarının etkinliğini artırmak için hangi ek kazanımlar ve destekler gereklidir?

Yöntem

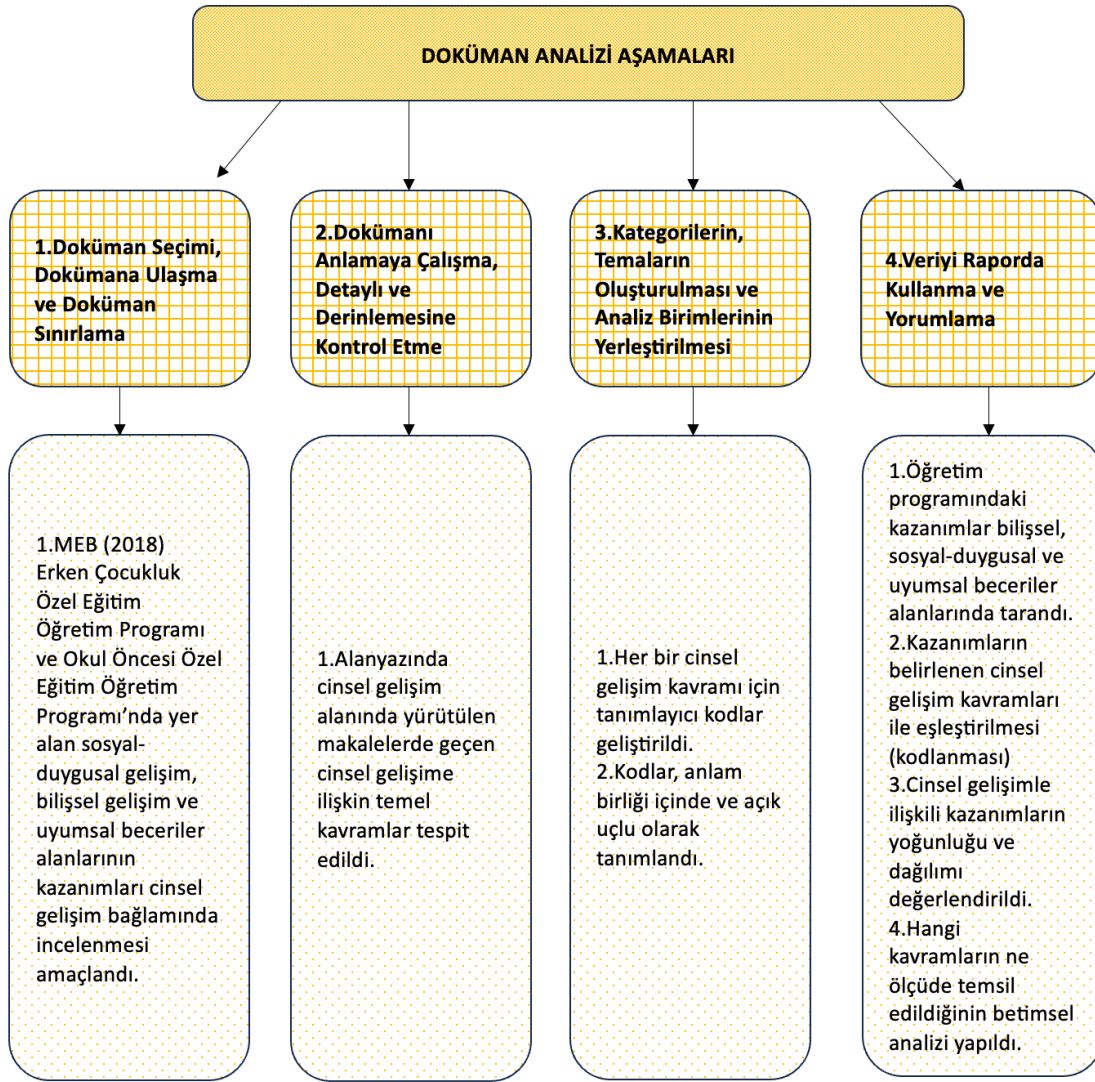
Mevcut araştırmanın bu bölümünde araştırma modeli, evren ve örneklem, veri kaynağı, veri toplama süreci ve veri analizi ile ilgili bilgilere yer verilmiştir.

Araştırma Modeli

Mevcut araştırma, MEB (2018a) Erken Çocukluk Özel Eğitim ve MEB (2018b) Okul Öncesi Özel Eğitim Öğretim Programı'nın kazanımlarının cinsel gelişim bağlamında doküman analiziyle incelendiği nitel bir çalışmadır. Doküman analizi, mevcut verilerin sistematik bir biçimde incelenmesini temel alarak, araştırmacıya zaman ve mekândan bağımsız geniş, kapsamlı verilere ulaşılma olanağı sunar (Morgan, 2022). Verilerin tekrar tekrar incelenebilmesi, elde edilen verilerin güvenilirliğini artırmakta ve derinlemesine analiz yapmayı mümkün kılmaktadır (Kıral, 2020). Ayrıca, farklı kaynaklardan elde edilen bilgilerin karşılaştırılmasına olanak sağlayarak veri çeşitliliğini desteklemekte ve araştırmanın bütüncül bir bakış açısıyla yürütülmesini kolaylaştırması açısından (Bowen, 2009) doküman inceleme tekniği tercih edilmiştir. Mevcut araştırmada, verilerin elde edilmesi ve çözümlenmesinde doküman analizi aşamaları dikkate alınmış; bu süreçte Kıral (2020) tarafından doküman analizinin ayrıntılı şekilde açıklandığı çalışmada gösterilen basamaklar örnek alınmıştır. Araştırma sürecinde verilerin toplanması, analiz edilmesi ve yorumlanmasına ilişkin adımlar Şekil 1'de sunulmaktadır.

Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini Millî Eğitim Bakanlığı tarafından yayınlanmış Erken Çocukluk Özel Eğitim Öğretim Programı (MEB, 2018a) ve Okul Öncesi Özel Eğitim Öğretim Programı (MEB, 2018b) oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemine ise bu öğretim programlarında yer alan sosyal-duygusal gelişim, bilişsel gelişim ve uyumsal beceriler gelişim alanları oluşturmaktadır. Öğretim programında özel gereksinimli çocukların cinsel gelişimleri alanı net bir başlık ile ifade edilmediğinden sosyal-duygusal gelişim alanı, bilişsel gelişim alanı ve uyumsal beceriler alanında yer alan kazanımların cinsel gelişim alanı ile bağlantısının belirlenmesi hedeflenmiştir. Bu araştırmada, amaçlı örnekleme yöntemlerinden ölçüt örnekleme kullanılmıştır. Bu örnekleme yöntemi, önceden belirlenmiş ölçütleri karşılayan tüm durumların çalışılmasına olanak sağlaması (Yıldırım & Şimşek, 2018) nedeniyle tercih edilmiştir. Bu örnekleme yönteminin ilkelerine göre sosyal-duygusal gelişim, bilişsel gelişim ve uyumsal beceriler alanlarının cinsel gelişim alanı ile bağlantısı olması ve öğretim programının hala uygulamada olmasıdır.

Şekil 1. Doküman analizi aşamaları

Veri Kaynağı

Araştırmada kullanılan dokümanlar, MEB Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü'nün resmî web sayfasından 10.02.2025 tarihinde elde edilmiştir (<https://orgm.meb.gov.tr/www/erken-cocukluk-ve-okul-oncesi-ozel-egitim-programi/icerik/3100>).

Veri Toplama Süreci

Verilerin toplanması sırasında araştırmacılar tarafından alanyazından elde edilen bilgiler doğrultusunda geliştirilen iki farklı kontrol listesi kullanılmıştır. İlki alanyazında normal gelişim gösteren ve özel gereksinimli çocukların erken çocukluk ve okul öncesi dönemde cinsel gelişimleri ile ilgili yürütülen çalışmalarda geçen cinsel gelişim ifadeleri ayrıştırılarak ve kavram havuzu oluşturularak hazırlanmış Cinsel Gelişim Kavramları Kontrol Listesi'dir (Tablo 1). Oluşturulan kontrol listesinde alanyazında cinsel gelişim ile ilgili becerilerin ifade edilmesinde sıklıkla tercih edilen kavramlar arasından seçim yapılmıştır. İkincisi ise Erken Çocukluk Özel Eğitim ve Okul Öncesi Özel Eğitim Öğretim Programı'nda yer alan sosyal-duygusal gelişim, bilişsel gelişim ve uyumsal beceriler alanlarının analiz edildiği; yaş grubu, gelişim alanı, gelişim alt alanı, kazanım ve cinsel gelişim alanı ile bağlantısı alt başlıklarından oluşan Öğretim Programı Doküman Analiz Kontrol Listesi'dir. Bu kontrol listesi ile Cinsel Gelişim Kavramları Kontrol Listesi'nden elde edilen veriler karşılaştırılabilecek şekilde kaydedilmiştir. Araştırmacılar tarafından geliştirilen Cinsel Gelişim Kavramları Kontrol Listesi Tablo 2'de sunulmaktadır.

Tablo 2. Öğretim Programı Doküman Analiz Kontrol Listesi

Yaş Grubu	Gelişim Alanı	Gelişim Alt Alanı	Kazanım	Cinsel Gelişim Alanı ile Bağlantısı
0-3 Ay	Bilişsel Gelişim	"1.1.1.Görsel-Uzamsal İlişki" (s. 18)	"1.1.İnsan yüzünü dikkatle inceler." (s. 18)	Kişiler Arası İlişki Geliştirme
0-3 Ay	Bilişsel Gelişim	"1.1.2.Dikkat-Ortak Dikkat" (s. 18)	"2.2. Yetişkinle göz kontağı kurar. (s. 18) 2.3.Konuşan kişinin yüzünü izler." (s. 18)	Kişiler Arası İlişki Geliştirme
0-3 Ay	Sosyal-Duygusal Gelişim	"1.6.8.Empati" (s. 42)	"8.1.Annenin sıkıntılı, stresli ya da kaygılı olduğu durumlara ağlayarak annenin duygusal durumuna tepki verir." (s. 42) "8.3.Kızgın ama bağırmadan konuşan ebeveynlerine, ağlayarak ya da huzursuz olarak tepki verir."(s. 42)	Özdeşim Kurma
0-3 Ay	Sosyal-Duygusal Gelişim	"1.6.5. Kendi Kimliği ile Başkalarıyla İlişkide Olma" (s. 43)	"5.1.Kendi bedenini dokunarak ya da görme alanına sokarak keşfetmeye çalışır." (s. 43) "5.2.Birincil gereksinimleri karşılandığında ve başkası olmadığında kendi kendine kısa süreli zaman geçirerek kendisi ile etkileşime girer." (s. 43)	Cinsel Kimlik
4-6 Ay	Sosyal-Duygusal Gelişim	"1.6.5. Kendi Kimliği ile Başkalarıyla İlişkide Olma" (s. 44)	"5.5.Yabancıyı ilgi ile takip eder ancak yaklaştığında kaygılanır." (s. 44)	Mahremiyet
10-12 Ay	Bilişsel Gelişim	"1.1.4. Kişisel Bakım Rutinini Anlama" (s. 20)	"4.7.Günlük bakım rutininin zamanının geldiğini hareketlerle ya da seslerle belli eder." (s. 20)	Hijyenik Bakım
10-12 Ay	Bilişsel Gelişim	"1.1.9. Eşleme/Sınıflama" (s. 20)	"Neşeli ses tonundaki konuşmalara neşeli, kızgın ses tonundaki konuşmalara ağlamaklı bir yüz ifadesi ile tepki verir." (s. 20)	Kişilerarası İlişki Geliştirme
13-18 Ay	Uyumsal Beceriler	"1.7.4.Tuvalet Becerileri" (s. 53)	"4.1.Bezi kirlendiğinde rahatsız olduğunu davranışlarıyla belli eder." (s. 53)	Hijyenik Bakım
25-30 Ay	Sosyal-Duygusal Gelişim	"1.6.5.Kendi Kimliği ile Başkalarıyla İlişkide Olma" (s. 49)	"5.20.Cinsiyeti ile ilgili rolleri ve ahlaki kuralları ifade eder." (s. 49)	Cinsiyet Rollerini
37-48 Ay	Bilişsel Gelişim	"2.1.2. Mantık ve Akıl Yürütme-Sembolik Temsil" (s. 17) "2.1.6.Matematik-Örüntüler ve Sınıflama" (s. 17) "2.1.8.Bilim-Bilimsel Beceriler ve Yöntem" (s. 18) "2.1.8.Bilim-Bilimsel Beceriler ve Yöntem" (s. 18)	"2.2.İki vücut bölümü içeren insan resmi çizer." (s. 17) "8.3. Fiziksel özelliklerine göre nesnelerin benzerliklerini ve farklılıklarını söyler." (s.18) "9.1. Vücudundaki on küçük parçayı isimlendirir." (s.18)	Cinsel Kimlik
37-48 Ay	Bilişsel Gelişim	"2.1.10.Sosyal Bilimler-Çocuk, Aile ve Toplum" (s. 18)	"10.2. Bireyler arasındaki fiziksel benzerlikleri ve farklılıkları açıklar." (s. 18)	Cinsel Kimlik
37-48 Ay	Sosyal-Duygusal Gelişim	"2.6.1.Sosyal İlişkiler" (s. 35)	"1.19. Güven duyduğu tanıdık yetişkine kendiliğinden sarılır." (s.35) "1.20. Tanıdık yetişkini kendiliğinden selamlar." (s. 35)	Mahremiyet/Kişiler Arası İlişki
37-48 Ay	Sosyal-Duygusal Gelişim	"2.6.2.Benlik Algısı-Öz Benlik" (s. 38)	"2.1. ... nesnelere göstererek ya da söyleyerek tercih belirtir." (s. 36) "2.2. Giysilerini kendi beğenisine göre seçer." (s. 36) "2.3. Yiyecek ve içecek tercihlerini belirtir." (s. 36) "2.4. Yardımsız ellerini yıkamayı talep eder." (s.36) "2.9. Başarısız olduğunda tekrar dener." (s .36)	Kendine Güven
37-48 Ay	Sosyal-Duygusal Gelişim	"2.6.3. Öz Denetim" (s. 36)	"3.4.Rahatsız edici olduğu söylenen davranışı sonlandırır." (s. 36)	Dürtü Kontrolü
37-48 Ay	Sosyal-Duygusal Gelişim	"2.6.5.Sosyal Anlamlandırma" (s. 36)	"5.1. Yetişkinlerin cinsiyetini doğru olarak söyler." (s. 36) "5.2. Çocukların cinsiyetini doğru olarak söyler."	Cinsel Kimlik/Cinsiyet Rollerini

			(s. 36) "5.3. Tehlikeli durumları tanımlar." (s. 36)	
49-60 Ay	Bilişsel Gelişim	"2.1.9.Bilim-Doğal, Fiziksel Çevre ve Yaşam" (s. 20)	"9.8. Canlıları özelliklerine göre gruplayarak ortak özelliklerini söyler." (s. 20)	Cinsel Kimlik
49-60 Ay	Sosyal-Duygusal Gelişim	"2.6.1.Sosyal İlişkiler" (s. 37)	"1.32. Bilmediği konularda amacına uygun soru sorar." (s. 37) "1.40. Kendi cinsiyetinden en iyi arkadaşının ismini söyler." (s. 37) "1.44. Arkadaşının cinsiyetini söyler." (s. 37)	Cinsel Kimlik
49-60 Ay	Sosyal-Duygusal Gelişim	"2.6.2.Benlik Algısı-Öz Yeterlilik" (s. 38)	"2.11. Cinsiyetiyle ilgili özelliklerini söyler." (s. 38) "2.17. Yetişkin yönergelerini bağımsız yerine getirir." (s. 38) "2.18. Başarmaktan gurur duyduğunu gösteren davranışlar sergiler." (s. 38) "2.19. Yeni görevler için gönüllü olur." (s. 38)	Cinsel Kimlik/Kendine Güven
49-60 Ay	Bilişsel Gelişim	"2.1.9.Bilim-Doğal, Fiziksel Çevre ve Yaşam" (s. 20)	"9.8. Canlıları özelliklerine göre gruplayarak ortak özelliklerini söyler." (s. 20)	Cinsel Kimlik
49-60 Ay	Sosyal-Duygusal Gelişim	"2.6.1.Sosyal İlişkiler" (s. 37)	"1.32. Bilmediği konularda amacına uygun soru sorar." (s. 37) "1.40. Kendi cinsiyetinden en iyi arkadaşının ismini söyler." (s. 37) "1.44. Arkadaşının cinsiyetini söyler." (s. 37)	Cinsel Kimlik
49-60 Ay	Sosyal-Duygusal Gelişim	"2.6.2.Benlik Algısı-Öz Yeterlilik" (s. 38)	"2.11. Cinsiyetiyle ilgili özelliklerini söyler." (s. 38) "2.17. Yetişkin yönergelerini bağımsız yerine getirir." (s. 38) "2.18. Başarmaktan gurur duyduğunu gösteren davranışlar sergiler." (s. 38) "2.19. Yeni görevler için gönüllü olur." (s. 38)	Cinsel Kimlik/Kendine Güven
49-60 Ay	Uyumsal Beceriler	"2.7.5.Günlük Yaşam Becerileri" (s. 42)	"5.6. Giyinip soyunurken mahremiyetine dikkat eder." (s. 42)	Mahremiyet
61-78 Ay	Bilişsel Gelişim	"2.1.9.Bilim-Doğal, Fiziksel Çevre ve Yaşam" (s. 22)	"9.12.Canlıların fiziksel özellikleri ya da davranışlarındaki benzerlikleri ve farklılıkları söyler." (s. 22)	Cinsel Kimlik
61-78 Ay	Bilişsel Gelişim	"2.1.16. Yaratıcı Sanatlar-Drama ve Tiyatro" (s. 23)	16.5.Öğretmen, doktor, hemşire ya da anne-baba gibi rolleri canlandırır. (s. 23)	Cinsiyet Rollerini
61-78 Ay	Sosyal-Duygusal Gelişim	"2.6.1.Sosyal İlişkiler" (s. 39)	"1.51. Merak ettiği konular hakkında sohbet eder." (s. 39)	Cinsellik-Cinsel Kimlik
61-78 Ay	Sosyal-Duygusal Gelişim	"2.6.4.Duygusal ve Davranışsal Sağlık" (s. 40)	"4.13. Duyguları çok yoğun olsa da duygularını kontrol etmeye çalışır." (s. 40)	Dürtü
61-78 Ay	Uyumsal Beceriler	"2.7.2.Kişisel Bakım Becerileri" (s.43)	"2.3. Yetişkin kontrolünde bağımsız banyo yapar." (s. 43)	Kendine Güven-Mahremiyet

Veri Analizi

Mevcut araştırmada, Erken Çocukluk Özel Eğitim Öğretim Programı (MEB, 2018a) ve Okul Öncesi Özel Eğitim Öğretim Programı'nda (MEB, 2018b) yer alan, bilişsel, sosyal-duygusal gelişim ve uyumsal beceriler alanlarındaki kazanımların, alanyazında tanımlanan cinsel gelişim kavramları ile ilişkisi betimsel analiz yöntemi ile incelenmiştir. Betimsel analiz, önceden belirlenmiş temalar doğrultusunda verilerin düzenlenmesi ve yorumlanmasını sağlayan nitel bir analiz yöntemidir (Miles & Huberman, 1994). Bu bağlamda, araştırmanın kuramsal çerçevesini oluşturan cinsel gelişim kavramları analiz sürecinde temel tema olarak kullanılmıştır.

Veri analizi sürecinde öncelikle öğretim programında yer alan ilgili gelişim alanlarındaki tüm kazanımları doküman analizi yoluyla sistematik biçimde incelenmiştir. Bu incelemenin sağlıklı ve tutarlı biçimde yürütülebilmesi amacıyla bu araştırmanın araştırmacıları tarafından iki ayrı kontrol listesi geliştirilmiştir. İlki, cinsel gelişim alanına ilişkin alanyazın taraması doğrultusunda 'Cinsel Gelişim Kavramları Kontrol Listesi'dir (Tablo 1). Bu liste, cinsel gelişimin temel kavramlarını kapsamakta ve analiz sürecinde tematik bir çerçeve sunmaktadır. İkincisi ise, öğretim programındaki kazanımların cinsel gelişim

kavramlarıyla olan ilişkisini sistematik bir biçimde değerlendirmek amacıyla 'Öğretim Programı Doküman Analiz Kontrol Listesi'dir. Bu listede her bir kazanımın yaş grubu, gelişim alanı, gelişim alt alanı, kazanım ve cinsel gelişim kavramı ile bağlantısı başlıkları altında gruplandırarak incelenmeye olanak tanınmaktadır. Bu sayede, programın hangi yaş grubuna, hangi gelişim alanlarında ve hangi kazanımlarda cinsel gelişimle ilişkili içeriklerin yer aldığı ayrıntılı olarak ortaya konmuştur. İncelenen öğretim programındaki kazanımların cinsel gelişim kavramlarıyla bağlantısını gösteren 'Öğretim Programı Doküman Analiz Kontrol Listesi Tablo 2'de sunulmaktadır.

Güvenirlilik

Araştırmada kullanılan Cinsel Gelişim Kavramları Kontrol Listesi ve Öğretim Programı Doküman Analiz Kontrol Listesi veri toplama araçlarının güvenirliliğini sağlamak için uzman görüşüne başvurulmuştur. Öncelikle, cinsel gelişim kavramlarını içeren kontrol listesi, okul öncesi ve özel eğitim alanlarında doktora eğitimini tamamlamış, cinsel gelişim konularına ilişkin çalışmalar yürüten üç uzmana sunulmuş, kontrol listesinin kapsam geçerliliği, kavramların erken çocukluk gelişim dönemine uygunluğu ve ifadelendirilmesi hakkında görüş alınmıştır. Alınan görüşler doğrultusunda kavramların yeniden adlandırılması, içeriklerin sadeleştirilmesi ve gelişimsel uygunluğu ile ilgili düzenlemeler yapılarak kontrol listesine son şekli verilmiştir. Ayrıca öğretim programı doküman analiz kontrol listesinin güvenirliliğini artırmak amacıyla ikili kodlayıcılar arası uyum çalışması yapılmıştır. Bu kapsamda, programda yer alan tüm kazanımlar arasından %20'si, iki bağımsız özel eğitim alanında uzman araştırmacılar tarafından önceden oluşturulan cinsel gelişim kavramları kontrol listesine göre ayrı ayrı analiz edilmiştir. Elde edilen veriler doğrultusunda, her iki araştırmacının eşleştirme sonuçları karşılaştırılmış ve Miles ve Huberman (1998) tarafından önerilen Görüş Birliği/Görüş Birliği+Görüş Ayrılığı x 100 formülü kullanılarak analiz edilmiştir. Bu hesaplama sonucunda elde edilen güvenirlilik katsayısı %90'ın üzerinde bulunmuş ve kodlama sürecinin güvenilir olduğu sonucuna varılmıştır.

Bulgular

Mevcut araştırmanın bu bölümünde Millî Eğitim Bakanlığı tarafından özel gereksinimli çocuklar için geliştirilen Erken Çocukluk Özel Eğitim Öğretim Programı (2018a) ve Okul Öncesi Özel Eğitim Öğretim Programı'nda (MEB, 2018b) geçen bilişsel gelişim, sosyal-duygusal gelişim ve uyumsal beceriler alanında cinsel gelişim ile ilgili olan kazanımların gelişim dönemlerine göre dağılımları ile ilgili bilgiler sunulmaktadır.

Cinsel Gelişim ile İlgili Kavramlar

Tablo 3. Bilişsel Gelişim Alanı Cinsel Gelişim Kavramları İle İlgili Kazanımların Dağılımı

	0-36 Ay	37-78 Ay	Toplam
Kazanım Sayısı	128	158	286
Cinsel Gelişim ile İlgili Kazanım Sayısı	4	5	9 (%3,14)
Kişiler Arası İlişki Geliştirme	3	0	3 (%1,04)
Hijyenik Bakım	1	0	1 (%0,34)
Bilişsel Gelişim	Özdeşim Kurma	0	0 (%0)
Cinsel Kimlik	0	4	4 (%1,39)
Mahremiyet	0	0	1 (%0)
Cinsiyet Roller	0	1	1 (%0,34)
Kendine Güven	0	0	0 (%0)
Dürtü Kontrolü	0	0	0 (%0)

Yapılan analizlere göre MEB (2018a) ve MEB (2018b) tarafından erken çocukluk ve okul öncesi dönemde olan özel gereksinimli çocuklar için hazırlanan öğretim programında bilişsel gelişim alanında toplam 286 kazanımın 9'unun (%3,14) cinsel gelişim kavramları ile ilgili olduğu görülmektedir. Bilişsel gelişim alanında cinsel gelişim ilgili olduğu düşünülen kazanımlardan kişiler arası ilişki geliştirme becerisinin üç alt gelişim alanında geçtiği (%1,04), hijyenik bakım becerilerinin iki (%0,34) alt gelişim alanında yer alan kazanımlarda geçtiği, özdeşim kurma, mahremiyet, kendine güven ve dürtü kontrolü becerilerinin herhangi alt gelişim alanında yer almadığı gözlenmiştir. Cinsel kimlik edinimi becerisi ile ilgili kavramların dört (%1,39) alt gelişim

alanı kazanımlarında geçtiği ve cinsiyet rollerine ait becerilerin bir (%0,34) alt gelişim alanı kazanımında yer aldığı gözlemlenmiştir.

Tablo 4. Sosyal-Duygusal Gelişim Alanı Cinsel Gelişim Kavramları İle İlgili Kazanımların Dağılımı

	0-36 Ay	37-78 Ay	Toplam
Kazanım Sayısı	202	148	350
Cinsel Gelişim ile İlgili Kazanım Sayısı	4	11	15 (%4,28)
Kişiler Arası İlişki Geliştirme	0	1	1 (%0,28)
Hijyenik Bakım	0	0	0 (%0)
Sosyal Duygusal Özdeşim Kurma	1	0	1 (%0,28)
Cinsel Kimlik	1	4	5 (%1,42)
Mahremiyet	1	1	2 (%0,57)
Cinsiyet Roller	1	1	2 (%0,57)
Kendine Güven	0	2	2 (%0,57)
Dürtü Kontrolü	0	2	2 (%0,57)

MEB (2018a) ve MEB (2018b) tarafından erken çocukluk ve okul öncesi dönemde olan özel gereksinimli çocuklar için hazırlanan öğretim programında sosyal/duygusal gelişim alanında toplam 350 kazanımın 15 (%4,28)'inin cinsel gelişim kavramları ile ilişkili olduğu görülmektedir. Cinsel gelişim ile ilişkili kazanımlar arasından en yüksek (n = 5, %1,42) oranda cinsel kimlik edinimine yönelik becerilerin yer aldığı en düşük oranda ise hijyenik bakım (n = 0, %0) becerilerinin yer aldığı görülmektedir. Özel gereksinimli çocuklar için geliştirilen erken çocukluk ve okul öncesi öğretim programında bilişsel ve sosyal-duygusal gelişim alanında cinsel kimlik edinimine eğilim olduğu görülmektedir.

Tablo 5. Uyumsal Beceriler Gelişim Alanı Cinsel Gelişim Kavramları İle İlgili Kazanımların Dağılımı

	0-36 Ay	37-78 Ay	Toplam
Kazanım Sayısı	57	49	106
Cinsel Gelişim ile İlgili Kazanım Sayısı	1	3	4 (%3,77)
Kişiler Arası İlişki Geliştirme	0	0	0 (%0)
Hijyenik Bakım	1	0	1 (%0,94)
Uyumsal Beceriler Özdeşim Kurma	0	0	0 (%0)
Cinsel Kimlik	0	0	0 (%0)
Mahremiyet	0	2	2 (%2,12)
Cinsiyet Roller	0	0	0 (%0)
Kendine Güven	0	1	1 (%0,94)
Dürtü Kontrolü	0	0	0 (%0)

Yapılan incelemede özel gereksinimli çocukların cinsel gelişimlerine yönelik kavramların uyumsal beceriler gelişim alanında üç alt boyutta yer aldığı görülmektedir. Cinsel gelişim ile ilgili 0-36 ay dönem için hijyenik bakım kavramı ile ilgili yalnızca bir kazanım (n = 1,%0,94) yer aldığı, 37-78 ay arasında olan çocuklar için geliştirilen program kazanımlarında mahremiyet ve kendine güven kavramlarına yer verildiği görülmektedir. Mahremiyet ve kendine güven kavramlarının kazanımlar içerisindeki dağılımlarına bakıldığında mahremiyet kavramının (n = 2,%2,12), kendine güven kavramının (n = 1, %0,94) oranında olduğu tespit edilmiştir. Özel gereksinimli çocuklar için geliştirilen erken çocukluk öğretim programında ise uyumsal beceriler gelişim alanında cinsel gelişim ile ilgili olan kişiler arası ilişki geliştirme, özdeşim kurma, cinsel kimlik, mahremiyet, cinsiyet rolleri, kendine güven ve dürtü kontrolü kavramları ile ilgili herhangi bir kazanıma rastlanmamıştır.

Sonuç ve Tartışma

Alanyazında erken çocukluk dönemine yönelik öğretim programları üzerine çeşitli çalışmalar yürütülmüş olup, bu çalışmalar genellikle bilişsel, sosyal-duygusal, motor ve dil gelişimi alanlarına odaklanmaktadır. Örneğin; Birkan (2002) tarafından Küçük Adımlar Gelişimsel Yetersizliği Olan Çocuklara Yönelik Erken Eğitim Programı'nın derinlemesine incelediği çalışmada erken müdahale hizmetlerinin önemi

vurgulayarak bu hizmetlerin nasıl planlanıp yürütölmesi gerektiğini açıklamıştır. Göktaş (2023) tarafından yürütölen çalışmada ise Millî Eğitim Bakanlığı tarafından özel gereksinimli çocuklar için yayınlanan MEB Erken Çocukluk Özel eğitim Öğretim Programı (2018a) Daniel Sufflebea tarafından geliştirilen CIPP Modeli (bağlam, girdi, süreç ve ürün) kullanılarak özel eğitim öğretmenlerinin bakış açıları doğrultusunda değerlendirilmiştir. Çalışmada öğretim programının özel gereksinimli çocukların bilişsel, dil, motor, sosyal ve duygusal gelişim alanlarını desteklediği bildirilmiştir. Türkkent ve Özer (2023) ise Erken Çocukluk Özel Eğitim Öğretim Programı (MEB, 2018a) ile ilgili ebeveyn görüşleri değerlendirmiştir. Çalışmada ebeveynlerin öğretim programı ile ilgili yeterli bilgiye sahip olmadıkları ancak ebeveynlerin, çocuklarının gelişim alanlarını desteklemesine ve gelişimlerini takip etmelerine fırsat sunması ve ebeveyn-çocuk etkileşimini artırması bakımından olumlu özelliklere sahip olduğu yönünde görüş belirttikleri bildirilmiştir. Yazçayır ve diğçerleri (2022) tarafından yürütölen çalışmada ise erken çocukluk özel eğitim programlarına ilişkin eğitimcilerin deneyimleri incelenmiştir. Çalışmada katılımcıların eğitim programdan faydalanmadıkları, ilerleyen dönemlerde öğretim programının iletişim, motor beceriler ve çocukların sosyalleşmeleri üzerine geliştirilmesi gerektiği üzerine fikir belirttikleri bildirilmiştir. Kartal (2007) tarafından erken çocukluk eğitimi programlarından Anne-Çocuk Eğitim Programı'nın altı yaş grubundaki çocukların bilişsel gelişimlerine etkisi üzerine bir çalışma yürütölmüştür. Çalışmada, programın çocukların bilişsel gelişimlerini destekleyici rolde olduğu ve çocukları okula hazır hale getirmede etkili olduğu bildirilmiştir. Bu çalışmaların ortak noktası, erken çocukluk eğitim programlarının genel gelişim alanları üzerindeki etkilerini değerlendirmeye odaklanmalarıdır. Ancak, özellikle erken çocukluk ve okul öncesi özel eğitim programının cinsel gelişim kazanımlarını ne derece yansıttığı konusunda herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu doğrultuda yürütölen mevcut araştırmada, Erken Çocukluk Özel Eğitim Öğretim Programı (2018a) ve Okul Öncesi Özel Eğitim Öğretim Programı (2018b) cinsel gelişimle ilgili temel kavramlar doğrultusunda ele alınarak bu alandaki yeterliliğini analiz etmek amaçlanmıştır. Bu yönüyle mevcut araştırma, erken çocukluk döneminde özel gereksinimli çocukların cinsel gelişim alanındaki ihtiyaçlarını daha bütüncül şekilde ortaya koyarak hem alanyazına hem de program geliştirme süreçlerine katkı sunmayı hedeflemektedir. Araştırmanın bu bölümünde elde edilen bulgular, alanyazındaki erken çocukluk cinsel gelişim çalışmaları ışığında tartışılmıştır.

Cinsel gelişim, bireyin erken yaştan itibaren bedeniyle, kimliğiyle ve çevresiyle kurduğu ilişkilerin bir yansıması olarak değerlendirilebilir (Teke & Melekoğlu, 2022). Bu gelişim alanı yalnızca biyolojik değişimlerle sınırlı olmayıp bireyin kendini tanıması, toplumsal cinsiyet rollerini anlaması, kendi sınırlarını koruması, başkalarının sınırlarına saygı göstermesi ve sosyal ortamlarda uygun davranışlar sergilemesiyle doğrudan ilişkilidir (Malin & Saleh, 2014). Özellikle cinsel gelişimin duygusal ve sosyal yaşam üzerindeki bu etkileri dikkate alındığında özel gereksinimli bireylerin toplumsal yaşama uyum göstermelerinde tıpkı diğçer gelişim alanlarında olduğu gibi cinsel gelişimlerinin de sistematik biçimde desteklenmesi gerekir (MCDaniels & Fleming, 2016). Bu bağlamda Erken Çocukluk Özel Eğitim Öğretim Programı (MEB, 2018a) ve Okul Öncesi Özel Eğitim Öğretim Programı'nda (MEB, 2018b) yer alan kazanımların cinsel gelişim alanını ne derece yansıttığı incelenmiştir. İncelenen programda yer alan bazı kazanımların cinsel gelişim alanı ile dolaylı yoldan ilişkili olduğu gözlenmiştir. Ancak bu kazanımlar, özel gereksinimli çocukların cinsellikle ilgili temel bilgi, beceri ve farkındalık kazandırmaya yönelik doğrudan ve sistemli bir yaklaşım içermemektedir. Öğretim programında yer alan kazanımlar cinsel gelişim kavramları bağlamında incelendiğinde; özdeşim kurma ve cinsel kimlik geliştirme kavramları bireyin kendini belirli toplumsal kategori içinde konumlandırma ve bu kimliği sahiplenme süreci olarak tanımlanabilir. Ancak mevcut öğretim programında bu kavramlara ilişkin doğrudan kazanımlara yer verilememekte; çocukların bu karmaşık gelişimsel sürecin sistematik bir biçimde işleyişi yeterince desteklenmemektedir. Oysaki alanyazında özdeşim kurma, çocukların çevrelerindeki kişilerin duygularını anlamlandırma, yetişkinleri gözlemleyerek toplumsal rollere uyum sağlama dolayısıyla cinsiyet kimliği oluşturmada önemli bir bileşen olduğu ve cinsel gelişimin temel yapı taşlarından olduğu vurgulanmaktadır (Dere, 2023; Rooks Ellis & Achey, 2023). Bu nedenle mevcut öğretim programında özdeşim kurma ve cinsel kimlik edinme kavramlarına yönelik dolaylı kazanımlar bulunsa da özel gereksinimli çocukların özdeşim kurma ve cinsel kimlik edinme boyutunda çocuğun kendi cinsiyetine özgü fiziksel ve sosyal özelliklerini fark etmesi, yakın çevresindeki kişilerin rollerini gözlemleyerek bu rollerle basit ilişkiler

kurabileceği kazanımlara yer verilmesi gerektiği söylenebilir. Ayrıca, bu kazanımları destekleyici materyaller ve somut örneklerle ilgili öğretim süreçlerini yapılandırıcı bilgilerin de yer alması gerektiği düşünülmektedir.

Erken çocukluk dönemi cinsel gelişim alanının bir parçası olarak ele alınması gereken bir diğer önemli kavram ise hijyenik bakımdır. Tuvalet, eğitimi, genital temizlik, giyinmek soyunmak gibi beceriler çocuğun bedenini tanıması ve buna göre hareket etmesi, beden imajı oluşturmaya açısından oldukça önemlidir (Hidayat ve diğerleri, 2019). Mevcut öğretim programında hijyenik bakım becerilerine ilişkin kazanımların bilişsel ve uyumsal beceriler alanında sınırlı ifadelerle yer aldığı, bu becerilerin cinsel gelişimle ilişkisi göz ardı edildiği gözlenmiştir. Özel gereksinimli çocukların hijyen eğitimi konusunda bilgi eksiklerinin onların sosyal uyumlarını, sağlıklarını ve mahremiyetlerini doğrudan etkilemektedir (Karthikayini & Arun, 2021). Dolayısıyla hijyenik bakımın cinsel gelişimde beden imajı ve mahremiyet farkındalığının oluşturulmasında önemli olması bakımından mevcut öğretim programında özel gereksinimli çocukların cinsel gelişimlerini de destekleyecek şekilde iç çamaşırını değiştirme, bedenine bakım yaparken özel bölgelerin mahremiyetine dikkat etme, sadece güvenli kişilerden yardım alma ve yardım alırken beden sınırlarını ifade etme ya da kendi hijyenini sağladığında kendini iyi hissetme gibi kazanımlara yer verilmesi ile çocukların mahremiyet ve duygusal-sosyal yönden gelişimlerine de katkıda bulunacak kazanımların yer alması gerektiği düşünülmektedir.

Özel gereksinimli çocuklar, mahremiyet anlayışını geliştirme ve koruma konusunda genellikle sorun yaşamaktadır (Wilkinson ve diğerleri, 2015). Bu durum, onların cinsel gelişim süreçlerinin erken dönemlerinde özel alan ve kişisel sınırları tanıma yeteneklerinin sınırlı olmasından kaynaklanmaktadır (McDaniels & Fleming, 2016). Özel gereksinimli çocukların sınırlarını koruma konusundaki bilgi eksikleri mahremiyetlerini koruma becerilerini de olumsuz etkilemektedir (Coady, 2020). Bu nedenle özel gereksinimli çocukların mahremiyet bilincini kazanmaları konusunda geliştirilmiş eğitim ve öğretim programlarına ihtiyaç duyulmaktadır. Bu doğrultuda incelenen mevcut öğretim programında sosyal-duygusal gelişim alanı ve uyumsal beceriler alanlarında mahremiyet kavramıyla ilgili kazanımların yer aldığı gözlenmiştir. Ancak bu kazanımların yetişkin kontrolünde bağımsız banyo yapma, tanıdığı yetişkini selamlama, güvendiği kişilere sarılma boyutlarında dolaylı olarak ele alındığı dikkat çekmektedir. Alanyazında çocuklara mahremiyet hakkında eğitim verilmesinin beden imajının ve cinsel kimlik algısının geliştirilmesine yardımcı olduğu bildirilmektedir (Dewinter ve diğerleri, 2013). Bu nedenle çocuklara mahremiyet konusunda eğitim vermek bedenlerinin dokunulmazlık haklarının olduğu ve başkalarının haklarına saygı duymak konusunda da bilinçlenmelerini desteklemektedir (Çalışandemir ve diğerleri, 2010). Bu doğrultuda mevcut öğretim programında özel gereksinimli çocukların mahremiyet algısının geliştirilmesinde çocukların bedeninin özel bölgelerini tanıma ve adlandırma, bu bölgelere kimlerin ve ne kadar yakınlıkta dokunabileceğini bilme, mahrem davranışları ayırt etme ve nerede sergilebileceğini bilme, sosyal temas ile ilgili sınırlar koyma boyutunda kazanımlara yer verilmesinin özel gereksinimli çocukların mahremiyet bilincinin geliştirilmesinde ve hem kendilerini korumalarında hem başkalarının kişisel alanlarına saygı göstermelerinde etkili olabileceği düşünülmektedir.

Cinsiyet rolleri ve kendine güven kavramları da cinsel gelişimin önemli yapı taşlarındandır (O'Shea & Frawley, 2020). Özel gereksinimli çocukların, cinsiyetlerine ilişkin toplumsal beklentileri fark etmeleri, bu rolleri sorgulayabilmeleri ve kendi kimliklerini toplumsal beklentiler doğrultusunda oluşturabilmeleri sosyal uyumları açısından önemlidir (Aydoğdu, 2021). Mevcut öğretim programında cinsiyet rolleri kavramı ile ilişkilendirilen kazanımların sosyal-duygusal gelişim alanında, yetişkin rollerini canlandırma, kendi kimliğiyle başkaları ile ilişki içinde olma boyutlarında sınırlı olarak yer aldığı gözlenmiştir. Oysa bireyin cinsiyet rollerini anlamlandırabilmesi için öncelikle kendi bedenine yönelik anlayış kazanması, kendi cinsiyetini tanımlayabilmesi, cinsiyetinden ve karşı cinsiyetten beklenen rolleri pekiştirmesi gerekir (Balter ve diğerleri, 2021). Mevcut öğretim programında özel gereksinimli çocukların cinsiyet rollerini edinimlerinde çocuklardan belli davranış kalıplarını öğrenmeleri ve toplumsal yaşamda bu davranış kalıplarını yerine getirmesi gereken kişiler hakkında bilgi edinebilecekleri kazanımlara yer verilse de cinsel gelişimlerinin desteklenmesi açısından detaylı kazanımların geliştirilmesi gerektiği söylenebilir. Bu doğrultuda mevcut öğretim programında özel gereksinimli çocukların kendi cinsiyetini tanıma ve ifade etme, kadın-erkek

olmanın yalnızca görünüşle değil toplumsal rollerle de ilişkili olduğunu ayırt etme, farklı cinsiyetten bireylerle sağlıklı ilişkiler kurma, kendi rolünü sosyal ortamda tanıma ve benimseme gibi kazanımlarla cinsiyet rollerini anlamlandırmalarının desteklenebileceği düşünülmektedir. Cinsel gelişimi destekleyen kendine güven kavramı ise ilerleyen dönemlerde çocukların girişimci olmalarına, dolayısıyla daha rahat sosyalleşmelerine yardımcı olmaktadır (Çalışandemir ve diğerleri, 2010). Kendine güvenen bireylerin kendi kararlarını verebilmesinin desteklenmesi dolayısıyla cinsel kimlik edinimi de olumlu etkileyerek cinsel gelişim ile ilgili bağlantısını ortaya koymaktadır (Carter ve diğerleri, 2021). Mevcut öğretim programında özel gereksinimli çocukların kendine güven duygularının sosyal-duygusal gelişim ve uyumsal beceriler alanlarında “tercihlerini belirtir, başarısız olduğunda tekrar dener, başarmaktan gurur duyduğunu gösteren tepkiler verir, yeni görevler için gönüllü olur, yetişkin kontrolünde bağımsız banyo yapar gibi kazanımların çocukların istemediği durumlara karşı hayır diyebilme becerilerini ve kendine güven duygusunu geliştirmesini desteklemede yeterli olduğu söylenebilir.

Dürtü kontrolü, özellikle otizm spektrum bozukluğu ya da zihinsel yetersizlik gibi gelişimsel farklılıkları olan çocuklarda, cinsel davranışların toplum içinde uygun biçimde sergilenmesi açısından önemli yere sahiptir (Wilson ve diğerleri, 2011). Mevcut öğretim programında özel gereksinimli çocukların dürtü kontrollerine ilişkin sosyal-duygusal gelişim alanında rahatsız edici olduğu söylenen davranışları sonlandırır, çok yoğun olsa da duygularını kontrol etmeye çalışır gibi kazanımların genellikle genel davranış yönetimi çerçevesinde değerlendirildiği, cinsel bağlamda dürtü kontrolüne özgü kazanımların yer almadığı gözlenmiştir. Özel gereksinimli çocuklara cinsel dürtü kontrolleriyle ilgili erken dönemlerden itibaren bilinç kazandırılmaması ilerleyen yaşlarda sosyal izolasyon ve dışlanma gibi olumsuz durumlarla karşılaşmalarına neden olabilir (Stein, 2022). Bu doğrultuda mevcut öğretim programında sosyal ortamlarda özel davranışların nerede ve nasıl gerçekleştirilebileceği, uygunsuz fiziksel temasların sosyal ortamlarda uygun olmadığı ve bu tür davranışlardan kaçınması gerektiği, kendi sınırlarını korurken başkalarının sınırlarına da saygı göstermesi gerektiği ile ilgili kazanımlara yer verilmesinin özel gereksinimli çocukların sorun yaşadıkları cinsel dürtülerini kontrol etmelerinde etkili olabileceği söylenebilir.

Tüm bu değerlendirmeler ışığında mevcut öğretim programının (MEB, 2018a; MEB, 2018b) cinsel gelişim alanında önemli olan kişiler arası ilişki geliştirme, hijyenik bakım, özdeşim kurma, cinsel kimlik, mahremiyet, cinsiyet rolleri, kendine güven ve dürtü kontrolü kavramları ile ilgili dolaylı kazanımlar sunması, özel gereksinimli çocukların bu alandaki gelişimlerini sağlıklı şekilde sürdürebilmeleri açısından sınırlılığa sahiptir. Alanyazında cinsel gelişim alanı ile ilgili öğretim programlarının incelendiği çalışmalarda; Tuzcuoğlu ve diğerlerinin (2024) yaptığı karşılaştırmalı program analizinde Türkiye’de erken çocukluk dönemine yönelik ulusal cinsel eğitim programlarının bulunmadığı, mevcut programların ise kazanımları dolaylı biçimde içerdiği ifade edilmiştir. Araştırma, İngiltere, Fransa ve Portekiz gibi ülkelerde cinsel eğitimin erken yaşlardan itibaren yapılandırılmış programlarla sistematik biçimde verildiğini, Türkiye’de ise bu sürecin gelişimsel değil, diğer alanlarla birleştirilmiş bir biçimde şekillendiğini ortaya koymaktadır. Bu doğrultuda alanyazında incelenen bu çalışma ile mevcut araştırma incelenen öğretim programında benzer durumun meydana geldiği, cinsel gelişime ayrılan alanın sınırlı olduğu görülmektedir. Benzer bir diğer çalışma olan Güçlü ve Özerk (2021) tarafından yapılan içerik analizi de Türkiye’de 2000-2018 yılları arasında yürütülen örgün eğitimde cinsel sağlık eğitimi uygulamalarının sınırlı olduğunu göstermektedir. Cinsel sağlık eğitiminde ki bu sınırlılık, erken çocukluk döneminde öğretmenlerin inisiyatifine ya da ebeveynlerin iznine dayalı uygulamaların yaygınlaşmasına neden olmaktadır. Oysa cinsel gelişim eğitimi de tıpkı diğer gelişim alanlarına özgü yürütülen eğitim alanlarında olduğu gibi kişinin temel haklarıyla doğrudan ilişkili olup, çocukların ihtiyaçları doğrultusunda hazırlanmış bir program ile desteklenmelidir. Korkmaz’ın (2023) ergenlerde cinsel eğitimin hangi ortamlarda ve kimler tarafından verilmesi gerektiği ile ilgili Afrika, Amerika, Avrupa ve Asya ülkelerinde ki uygulamalar ile Türkiye’de yürütülen uygulamaları karşılaştırdığı çalışmada ise Türkiye’de ki okul müfredatlarında cinsel eğitimin bu kıtalarda yer alan ülkelerdeki uygulamalara kıyasla yeteri kadar yer almadığı belirtilmiştir. Deniz ve Yıldız’ın (2018) MEB (2013) Okul Öncesi eğitim Programı’nda açıklama, gelişim özellikleri ve kazandırılması hedeflenen kazanım ve gösterge bölümleri içerisinde cinsel gelişimin yerini inceledikleri çalışmada öğretim programının çocukların kendini tanıma, kendine güven duyma, bedeninin farkına varma cinsiyet rollerini gelişimini destekleyen kazanımlara yer verildiği

belirtilmiştir. Ancak bu bulgular, özel gereksinimli çocuklar için hazırlanmış mevcut öğretim programlarına dair yapılan incelemenin sonuçlarıyla örtüşmemektedir. Bu farklılığın, özel gereksinimli çocukların gelişimsel özelliklerinin tipik gelişim gösteren akranlarından farklılık göstermesinden kaynaklandığı ve bu nedenle cinsel gelişim alanına yönelik kazanımların onların bireysel ihtiyaçları doğrultusunda daha açık, yapılandırılmış ve detaylandırılmış biçimde ele alınması gerektiği düşünülmektedir. Özel gereksinimli çocukların eğitsel ihtiyaçlarının daha özgül ve destekleyici stratejiler gerektirmesi, genel programlarda yer alan kazanımların yeterliliği açısından değişkenlik gösterebileceği ihtimalini de göz önünde bulundurmak gerektiğini göstermektedir.

Mevcut araştırmada, özel gereksinimli çocuklara yönelik geliştirilen erken çocukluk ve okul öncesi öğretim programında yer alan cinsel gelişimle ilgili kazanımlar, cinsel gelişim kavramları doğrultusunda incelenmiş ve bu analizler erken çocukluk dönemine ilişkin alanyazındaki çalışmalar ışığında değerlendirilmiştir. Yapılan inceleme sonucunda, mevcut programlarda yer alan cinsel gelişim alanı kazanımlarının, özel gereksinimli çocukların cinsel gelişime özgü becerileri yerine getirmelerini sağlamada sınırlı olduğu belirlenmiştir. Yürütülen bu çalışmanın, mevcut öğretim programlarının mevcut durumunu ortaya koyarak, MEB tarafından Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli kapsamında geliştirilmesi planlanan erken çocukluk ve okul öncesi öğretim programına katkı sunacağı düşünülmektedir. Ayrıca, cinsel gelişim alanında yürütülecek uygulamalarda karşılaşılabilecek güçlüklerin öngörülmesi ve özel gereksinimli çocukların bu alandaki ihtiyaçlarının karşılanması açısından da yol gösterici niteliktedir. Bu çalışmanın önemli katkılarının yanı sıra bazı sınırlılıkları da bulunmaktadır. Söz konusu değerlendirmeler, yalnızca erken çocukluk ve okul öncesi dönem öğretim programıyla sınırlı tutulmuş, ilkökul ve ortaöğretim dönemi özel eğitim öğretim programları kapsam dışı bırakılmıştır. Bu nedenle, gelecekte yürütülecek çalışmalarda farklı yaş gruplarına yönelik programların da cinsel gelişim açısından incelenmesi önerilmektedir. Sonuç olarak, cinsel gelişim yalnızca bireyin bedensel değişimlerini anlamasını değil; aynı zamanda sosyal rollerini tanınmasını, sınırlarını bilmesini, kendine güvenmesini, toplumda sağlıklı ilişkiler kurarak sosyalleşmesini de içermektedir. Bu nedenle, cinsel eğitim yalnızca program kazanımlarıyla değil uygulama ve değerlendirme boyutunda da aile katılımını içerek şekilde yeniden yapılandırılmalıdır.

Yazarların Beyanı

Araştırmacıların katkı oramı beyanı: Makalenin yayın haline getirilmesine yazarlar eşit oranda katkıda bulunmuştur.

Etik Kurul Kararı: Bu araştırma, Google Akademik, TR Dizin ve Dergipark ver tabanlarında erişime açık olan makalelerin incelenmesi ve MEB (2018) tarafından erken çocukluk ve okul öncesi dönemde olan özel gereksinimli bireyler için geliştirilen öğretim programlarının incelenmesini barındırdığından etik kurul izni alınmamış ancak araştırmanın planlanmasından yürütülmesi ve yayınlanmasına kadar olan tüm süreçlerde Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesinde belirtilen tüm kurallara uyulmuş, verilerin çarptırılması, rapor edilmemesi veya eksik rapor edilmesi gibi yönergenin ikinci kısmında yer verilen etik kuralları ihlal edecek eylemlerde bulunulmamış, bilimsel yayın etiğine uygun olarak alıntılar yapılmıştır.

Çatışma beyanı: Yazarlar, diğer kişi/kurum/kuruluşlarla herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Destek ve teşekkür: Araştırmanın yürütülmesinde herhangi bir kurumdan destek alınmamıştır.

Kaynaklar

- Akers, T. (2023). *Supporting the development of sexuality in early childhood: What do early childhood educators need to know?* [Doctoral dissertation]. University of Guelph.
- Aktaş, G. (2020). *Zihinsel yetersizliği olan ergenin menstrüasyon öz bakım becerisini geliştirmede hemşire ve ebeveyn eğitiminin karşılaştırmalı etkililiği* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Mersin Üniversitesi.
- Alisanoğlu, F., & Bağcı, S. (2023). Erken çocukluk dönemindeki çocukların ebeveynlerinin çocuk ihmal ve istismarına ilişkin farkındalık düzeyleri. *Edebiyat Dilbilim Eğitim ve Bilimsel Araştırmalar Dergisi*, 2(1), 63-78.
- Alpaslan, A. H. (2014). Çocukluk döneminde cinsel istismar. *Kocatepe Tıp Dergisi*, 15(2), 194-201.

- Alptekin, A., & Tepeli, K. (2019). Farklı yetersizliği olan 48-72 ay çocuklarda cinsel gelişimin incelenmesi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 20(4), 737-762. <https://doi.org/10.21565/ozelegitimdergisi.526557>
- Alptekin, A., Sarıkaya, A., & Köroğlu, A. Y. (2022). Çocuk resimlerinin cinsel gelişim açısından incelenmesi. *Sakarya Tıp Dergisi*, 12(3), 453-461. <https://doi.org/10.31832/smj.1123579>
- Alzahrani, S. (2024). The reality of common sexual problems for students with down's syndrome in Saudi Arabia. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 26(1), 1-16. <https://doi.org/10.21565/ozelegitimdergisi.1299960>
- Arslan, H. H. (2023). Eğitimin kavramsal temelleri-8: eğitim psikolojisi. Kızılkaya Namlı, A. (Ed.), *Cinsel gelişim* (ss.174-177) içinde. Efe Akademik Yayıncılık.
- Aydoğdu, F. (2017). Toplumsal cinsiyet rollerinin gelişimi ve cinsel eğitim. Öztürk. A. (Ed.), *Çocuk gelişimi* (ss. 72-76). Atalay Matbaacılık.
- Balter, A. S., van Rhijn, T. M., & Davies, A. W. (2016). The development of sexuality in childhood in early learning settings: An exploration of early childhood educators' perceptions. *The Canadian Journal of Human Sexuality*, 25(1), 30-40. <https://doi.org/10.3138/cjhs.251-A3>
- Balter, A. S., van Rhijn, T., Gores, D., Davies, A. W., & Akers, T. (2021). Supporting the development of sexuality in early childhood: The rationales and barriers to sexuality education in early learning settings. *The Canadian Journal of Human Sexuality*, 30(3), 287-295. <https://doi.org/10.3138/cjhs.2021-0034>
- Bayrak Çelik, S. (2020). Mahremiyet ve cinsel eğitimin önemi. *The Journal of Turk-Islam World Social Studies* 7(27), 101-111. <http://dx.doi.org/10.29228/TIDSAD.48020>
- Baytur, R. (2021). *Zihinsel engelli adölesanlarda menstrüasyon yönetimi: Bakım verici perspektifi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Maltepe Üniversitesi.
- Birkan, B. (2002). Erken özel eğitim hizmetleri. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 3(02), 99-109. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/159231>
- Bowen, G. (2009). Document analysis as a qualitative research method. *Qualitative Research Journal*, 9(2), 27-40. <http://dx.doi.org/10.3316/ORJ0902027>
- Breuner, C. C., Mattson, G., Adelman, W. P., Alderman, E. M., Garofalo, R., Marcell, A. V., ... & Wissow, M.D. (2016). Committee on psychosocial aspects of child and family health. Sexuality education for children and adolescents. *Pediatrics*, 138(2). <https://doi.org/10.1542/peds.2016-1348>
- Brouskeli, V., & Sapountzis, A. (2017). Early childhood sexuality education: Future educators' attitudes and considerations. *Research in Education*, 99(1), 56-68. <http://dx.doi.org/10.1177/0034523717740149>
- Brownell, S., & Besnier, N. (2020). *Gender and sexuality*. In *The Handbook of Sociocultural Anthropology* (pp. 239-258). London, Routledge.
- Caca, G. (2025). Privacy education of adolescents with mental disability and review of drawing analysis of individuals at risk for attention deficit disorder and hyperactivity disorder (ADHD). *European Journal of Special Education Research*, 11(4), 157-164. <https://doi.org/10.1080/14681811.2025.2476147>
- Cacciatore, R., Ingman-Friberg, S., Apter, D., Sajaniemi, N., & Kaltiala, R. (2020). An alternative term to make comprehensive sexuality education more acceptable in childhood. *South African Journal of Childhood Education*, 10(1), 1-10. <https://hdl.handle.net/10520/EJC-1fa24c74d6>
- Cacciatore, R., Korteniemi-Poikela, E., & Kaltiala, R. (2019). The steps of sexuality—a developmental, emotion-focused, child-centered model of sexual development and sexuality education from birth to adulthood. *International Journal of Sexual Health*, 31(3), 319-338. <https://doi.org/10.1080/19317611.2019.1645783>
- Carroll, C., & Sixsmith, J. (2016). A trajectory of relationship development for early intervention practice for children with developmental disabilities. *International Journal of Therapy and Rehabilitation*, 23(3), 131-140. <https://doi.org/10.12968/ijtr.2016.23.3.131>
- Carter, A., Strnadová, I., Watfern, C., Pebdani, R., Bateson, D., Loblinz, J., ... & Newman, C. (2021). The sexual and reproductive health and rights of young people with intellectual disability: A scoping review. *Sexuality Research and Social Policy*, 19(1), 372-390. <https://doi.org/10.1007/s13178-021-00549-y>
- Carvalho, R. L. R., Quiterio, P. L., Pereira, L. B., Oliva, A. D., & Norte, C. E. (2024). Practices to promote sex education for children and adolescents with intellectual disability or autism spectrum disorder: A systematic review. *Trends in Psychology*. Advance Online Publication. <https://doi.org/10.1007/s43076-024-00400-4>
- Chou, Y. C., & Lu, Z. Y. J. (2012). Caring for a daughter with intellectual disabilities in managing menstruation: a mother's perspective. *Journal of Intellectual and Developmental Disability*, 37(1), 1-10. <https://doi.org/10.3109/13668250.2011.651615>
- Coady, M. (2020). Ethics in early childhood research. Macnaughton, G., A Rolfe, S., & Siraj-Blatchford, I. (Eds.) *In doing early childhood research* (pp. 73-84). London, Routledge.
- Çalışandemir, F., Bencik, S., & Artan, İ. (2010). Çocukların cinsel eğitimi: Geçmişten günümüze bir bakış. *Eğitim ve Bilim*, 33(150), 15-27.

- Davies, A. W., Simone-Balter, A., & van Rhijn, T. (2023). Sexuality education and early childhood educators in Ontario, Canada: A Foucauldian exploration of constraints and possibilities. *Contemporary Issues in Early Childhood*, 24(4), 394-410. <https://doi.org/10.1177/14639491211060787>
- Davies, M., Moon, G., & Lewis, N. M. (2021). Substance use and sexuality: Comparing sexual identity and attraction using a multilevel multivariate model. *Wellbeing, Space and Society*, 2, 100052. <https://doi.org/10.1016/j.wss.2021.100052>
- Deniz, Ü., & Gözütok, A. (2017). Okul öncesi dönem çocuk kitaplarının cinsel gelişim ve cinsel eğitim açısından incelenmesi. *Journal of International Social Research*, 10(49), 1307-9581. <http://dx.doi.org/10.17719/jisr.2017.1594>
- Deniz, Ü., & Yıldız, R. (2018). Millî Eğitim Bakanlığı Okul Öncesi Eğitim Programı'nda cinsel gelişim ve cinsel eğitim. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 38(2), 431-447. <https://doi.org/10.17152/gefad.377516>
- Dere, Z. (2023). Erken çocukluk döneminde temelleri atılan cinsel gelişimin dürtüler ve hormonlarla birlikte incelenmesi. *Uluslararası Temel Eğitim Çalışmaları Dergisi*, 4(1), 29-42. <https://doi.org/10.59062/ijpes.1275541>
- Dewinter, J., Vermeiren, R., Vanwesenbeeck, I., & Van Nieuwenhuizen, C. (2013). Autism and normative sexual development: A narrative review. *Journal of Clinical Nursing*, 22(23-24), 3467-3483. <https://doi.org/10.1111/jocn.12397>
- Elfiyani, N. K., Kusumayati, A., Wuryaningsih, C. E., & Siregar, K. N. (2024). Menstrual personal hygiene behavior among adolescents with physical and intellectual disabilities. *Kesmas*, 19(2), 113-120.
- Generaux, H. M. (2024). *Strategies used in socio-sexual education programs to teach empathy expression skills for positive intimacy to people with autism spectrum disorder* [Doctoral dissertation]. National University.
- Gopalan, R. T., & Agustus, P. (2016). Sexuality, parenting skills, and related issues in persons with intellectual disability. Gopalan, R.T. (Eds.) *In Handbook of Research on Diagnosing, Treating, and Managing Intellectual Disabilities* (pp. 386-395). IGI Global.
- Göktaş, A. (2023). MEB erken çocukluk özel eğitim öğretim programının CIPP modeline (bağlam-girdi-süreç-ürün) göre değerlendirmesi. *Sosyal Sağlık Dergisi*, 3(1), 1-23.
- Griffiths, D. M., & Fedoroff, P. (2014). Persons with intellectual disabilities and problematic sexual behaviors. *Psychiatric Clinics*, 37(2), 195-206. <https://doi.org/10.1016/j.psc.2014.03.005>
- Gupta, B. (2024). Sex education training as capacity building tool for mothers and their children with intellectual disability: A qualitative study. *Journal of Psychosexual Health*, 6(3), 251-257. <https://doi.org/10.1177/26318318241265829>
- Güçlü, A., & Özerk, H. (2021). Türkiye'de 2000-2018 yılları arasında örgün eğitim kurumları kapsamında cinsel sağlık eğitimlerine ilişkin çalışmaların incelenmesi ve değerlendirilmesi. *OPUS International Journal of Society Researches*, 18(39), 958-982. <https://doi.org/10.26466/opus.922603>
- Güldağ, Ö. (2022). *Normal gelişen ve zihinsel engelli çocukların benlik ve cinsel gelişimleri ile annelerinin cinsel kimlik gelişimine yönelik tutumlarının incelenmesi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Marmara Üniversitesi.
- Güleç, A., Öztürk, S., Acer, H., Canpolat, M., Gümüş, H., & Per, H. (2024). The Assessment and management of childhood masturbation: An analysis of 90 cases. *Neuropediatrics*, 55(02), 104-111.
- Hidayati, T., Akrom, A., Nurasa, I., & Erviana, E. (2019). Health education improve behavior and self-efficacy on personal hygiene among children with intellectual disability. *International Journal of Public Health Science*, 8(4), 391-399. <https://doi.org/10.11591/ijphs.v8i4.20370>
- Hidayati, W. R., & Nurhafizah, N. (2022). Introduction of sex education to early childhood: To reduce cases of child sexual abuse. *Indonesian Journal of Early Childhood Education Studies*, 11(1), 75-82. <https://doi.org/10.15294/ijeces.v11i1.44401>
- Hoover, D. W. (2020). Trauma in children with neurodevelopmental disorders: Autism, intellectual disability, and attention-deficit/hyperactivity disorder. In G. P. Koocher, J. C. Norcross, & S. S. Hill III (Eds.), *Childhood trauma in mental disorders: A comprehensive approach* (pp. 367-383). American Psychological Association. <https://doi.org/10.1037/0000185-019>
- Hudson, A. M. (2023). *Safest kid a sexual assault framework in education to support trauma in kids with intellectual disability): delphi study development of a model and utilization* [Doctoral dissertation]. University of Denver.
- İmamoğlu, S. E. (2021). *Kişilerarası ilişkiler (Vol. 6)*. Yeni İnsan Yayınevi.
- Jahoda, A., & Pownall, J. (2014). Sexual understanding, source of information and social networks: The reports of young people with intellectual disabilities and their nondisabled peers. *Journal of Intellectual Disability Research*, 58(5), 430-441. <https://doi.org/10.1111/jir.12040>
- Kahraman, Ö. G., & Dakak, S. (2022). Çocukluk çağı mastürbasyonuna yönelik davranışsal müdahale çalışması: Olgu sunumu. *Journal of Child*, 22(2), 141-147. <https://doi.org/10.26650/jchild.2022.972775>
- Kale, M., Hurşidi, S., & Karaboğa, A. B. (2021). Okul öncesi dönemde beden algısı. *OPUS International Journal of Society Researches*, 17(34), 1408-1435. <https://doi.org/10.26466/opus.829749>
- Kamaludin, N. N., Muhamad, R., Mat Yudin, Z., & Zakaria, R. (2022). "Providing sex education is challenging": Malay mothers'

- experience in implementing sex education to their children with intellectual disabilities. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 19(12), 7249. <https://doi.org/10.3390/ijerph19127249>
- Kara, A., & Eryılmaz, A. (2018). Beliren yetişkinlerin gözünden olumlu beden imajı oluşturmaın öğeleri. *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi*, 6(3), 394-409. [10.14689/issn.2148-2624.1.6c3s18m](https://doi.org/10.14689/issn.2148-2624.1.6c3s18m)
- Kartal, H. (2007). Erken çocukluk eğitimi programlarından Anne-Çocuk Eğitim Programı'nın altı yaş grubundaki çocukların bilişsel gelişimlerine etkisi. *İlköğretim Online*, 6(2), 234-248. <http://ilkogretim-online.org.tr>
- Karthikayini, S., & Arun, S. (2021). Challenges faced by primary caretakers of adolescent girls with intellectual disability during their menstrual cycle in Puducherry: A mixed method study. *Indian Journal of Community Medicine*, 46(3), 416-420. https://doi.org/10.4103/ijcm.IJCM_433_20
- Kıral, B. (2020). Nitel bir veri analizi yöntemi olarak doküman analizi. *Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8(15), 170-189.
- Korkmaz, B. C. (2023). Ergenlerde cinsel eğitimin okullardaki yeri ve önemi: farklı ülkelerden uygulamalar. *Muş Alparslan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 3(1), 25-44.
- Lestari, A. F., Sitaresmi, M. N., & Ridhayani, F. (2023). Childhood masturbation: A case report and literature review for treatment. *Academic Hospital Journal*, 5(1), 01. <https://doi.org/10.22146/ahj.v5i1.81830>
- Li, G. (2022). Sexuality development in childhood. In VanderLaan, D.P. & Wong, W.I. (Eds.). *Gender and sexuality development: contemporary theory and research* (pp. 323-356). Springer International Publishing.
- Lopez-Castroman, J., Melhem, N., Birmaher, B., Greenhill, L., Kolko, D., Stanley, B., ... & Oquendo, M. A. (2013). Early childhood sexual abuse increases suicidal intent. *World Psychiatry*, 12(2), 149-154. <https://doi.org/10.1002/wps.20039>
- López-Guimerà, G., Levine, M. P., Sánchez-Carracedo, D., & Fauquet, J. (2010). Influence of mass media on body image and eating disordered attitudes and behaviors in females: A review of effects and processes. *Media Psychology*, 13(4), 387-416. <https://doi.org/10.1080/15213269.2010.525737>
- Malin, H. M., & Saleh, F. M. (2014). Sexual development and behavior in children and adolescents. In C. H. Greytak, J. L. Kosciw, & E. M. Diaz (Eds.), *Adolescent sexual behavior in the digital age: Considerations for clinicians, legal professionals, and educators* (pp. 43-61). Oxford University Press.
- McDaniels, B., & Fleming, A. (2016). Sexuality education and intellectual disability: Time to address the challenge. *Sexuality and Disability*, 34(2), 215-225. <http://dx.doi.org/10.1007/s11195-016-9427-y>
- Miles, M. B. & Huberman, A. M. (1994). *Qualitative data analysis*. Sage Publication.
- Miles, M. B., & Huberman, A. M. (2015). *Nitel veri analizi* (S. Akbaba Altun & A. Ersoy, Çev.). Pegem Akademi.
- Milli Eğitim Bakanlığı (MEB, 2018a). *Özel eğitime ihtiyacı olan bireyler için (0-36 ay) erken çocukluk özel eğitim öğretim programı*. https://orgm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2018_10/09145213_Erkencocukluk.pdf
- Milli Eğitim Bakanlığı (MEB, 2018b). *Özel eğitime ihtiyacı olan bireyler için (37-78 ay) okul öncesi özel eğitim öğretim programı*. https://orgm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2018_10/09145549_Okul_Yncesi_son_pdf.pdf
- Mogavero, M. C., Fenrich, A., Patel, R., & Etzi, S. (2025). Neurodevelopmental Disorders and Sexual Offending. In: Tully, R.J., Bohall, G., Prescott, D.S. (Eds) *Best Practices in Sexual Offender Assessment and Management. Dangerous Behavior in Clinical and Forensic Psychology*. Springer, Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-031-83135-5_16
- Morgan, H. (2022). Conducting a qualitative document analysis. *The Qualitative Report*, 27(1), 64-77. <http://dx.doi.org/10.46743/2160-3715/2022.5044>
- National Child Traumatic Stress Network (NTCTSN). (2009). *Sexual development and behaviour in children: Information for parents and caregivers*. <https://www.nctsn.org/resources/sexual-development-and-behavior-children-information-parents-and-caregivers>
- O'Shea, A., & Frawley, P. (2020). Gender, sexuality and relationships for young Australian women with intellectual disability. *Disability & Society*, 35(4), 654-675. <https://doi.org/10.1080/09687599.2019.1647148>
- Osasuyi, M. O., & Matthew, I. (2024). Interpersonal relationship and job satisfaction among early childhood education teachers in edo state, Nigeria. *NIU Journal of Humanities*, 9(1), 53-59. <https://doi.org/10.58709/niujuh.v9i1.1826>
- Overwijk, A., Hilgenkamp, T. I., van der Schans, C. P., van der Putten, A. A., & Waning, A. (2022). Development of a Dutch training/education program for a healthy lifestyle of people with intellectual disability. *Intellectual and Developmental Disabilities*, 60(2), 163-177. <https://doi.org/10.1352/1934-9556-60.2.163>
- Rooks-Ellis, D. L., & Achey, N. (2023). Sexuality education for parents of children with intellectual and developmental disabilities. In *Sex Education Research* (pp. 73-83). Routledge.
- Sharma, M., Tewari, M., & Mukhopadhyay, A. (2022). Impact of the orientation program on sexuality among parents of children with intellectual & developmental disabilities. *International Journal of Advanced Academic Studies*, 4(4), 165-168. <https://doi.org/10.33545/27068919.2022.v4.i4c.893>

- Somer Ölmez, B., & Değirmenci, G. Y., (2015). *Resimli çocuk kitaplarının toplumsal cinsiyet kavramı açısından incelenmesi*. [Konferans sunumu]. II. Uluslararası Avrasya Eğitim Araştırmaları Kongresi, Ankara, Türkiye. https://www.researchgate.net/publication/329935238_Resimli_Cocuk_Kitaplarinin_Toplumsal_Cinsiyet_Kavrami_Acisindan_Incelenmesi
- Sravanti, L. & Arul Jajendra Pradeep, V. (2021). What, why and how odel of parent-mediated sexuality education for children with intellectual disability: An illustrated account. *Journal of Psychosexual Health*, 3(2), 117-123. <https://doi.org/10.1177/26318318211017685>
- Stein, S. (2022). *Sexuality and people with intellectual and developmental disabilities*. [Doctoral thesis], Queens's Universty.
- Teke, H., & Melekoğlu, M. (2022). Erken çocukluk dönemi cinsel eğitim çalışmalarının incelenmesi: Sistematik bir derleme. *Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 22(2), 144-160. <https://doi.org/10.53629/sakaefd.1106519>
- Trawick Smith, J. (2022). *Early childhood development: A multicultural perspective*. Pearson.
- Tuzcuoğlu, N., Taşkaya, V., & Aslan, O. (2024). Türkiye ve farklı ülkelerdeki 0-6 yaş çocuklar için hazırlanan cinsel eğitim programlarının incelenmesi. *Temel Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 4(1), 81-95. <https://doi.org/10.55008/te-ad.1453928>
- Türkkent, E., & Özer, M. (2023). Özel eğitime ihtiyacı olan bireyler için (0-36 ay) erken çocukluk özel eğitim öğretim programı: ebeveynlerin program ve sürece yönelik deneyimlerin incelenmesi. *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 20(1), 304-331. <https://doi.org/10.33711/yyuefd.1184757>
- Vygotsky, L. S. (2022). *Sexual Maturation*. In *LS Vygotsky's Pedological Works, Volume 3: Pedology of the Adolescent I: Pedology in the Transitional Age* (1th ed., Vol. 3). (pp. 117-134). Springer Nature.
- Wilkinson, V. J., Theodore, K., & Raczka, R. (2015). 'As normal as possible': Sexual identity development in people with intellectual disabilities transitioning to adulthood. *Sexuality and Disability*, 33(1), 93-105.
- Wilson, N. J., Parmenter, T. R., Stancliffe, R. J., & Shuttleworth, R. P. (2011). Conditionally sexual: Men and teenage boys with moderate to profound intellectual disability. *Sexuality and Disability*, 29(3), 275-289. <http://dx.doi.org/10.1007/s11195-011-9203-y>
- Yazçayır, G., Önal, Y., Akkaya., & Semiz, Y.E. (2022) erken çocukluk özel eğitim programlarına ilişkin eğitimcilerin deneyimlerinin incelenmesi. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 35(3), 699-721. <https://doi.org/10.26466/opus.922603>
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2018). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Seçkin Yayıncılık.

EXTENDED ABSTRACT

Introduction

Early childhood is a critical developmental stage in which the foundations of an individual's cognitive, social-emotional, language, motor, and adaptive skills, as well as their sexual development, are laid, and lifelong behavioral patterns are shaped. The knowledge, skills, and attitudes acquired during this period play a decisive role in the child's self-perception, social relationships, ability to set boundaries, and the formation of their gender identity. However, children with special needs experience this process in a more complex and support-intensive manner than their typically developing peers due to their developmental differences. Therefore, supporting the sexual development of these children is not only a right but also a developmental necessity.

At this point, it is of great importance that special education and training programs for early childhood and preschool age children are structured in a way that considers their holistic development, balances different areas of development, and includes areas that are often neglected, such as sexual development. Educational programs are expected to include systematic, clear, and structured content that takes into account children's individual differences, social needs, and developmental sensitivities, with the aim of imparting knowledge, skills, and attitudes related to sexual development.

In this context, the aim of this study is to analyze the extent to which the Early Childhood and Preschool Special Education Program prepared by the Ministry of National Education (MoNE, 2018a; MoNE, 2018b) for children with special needs reflects the area of sexual development and to evaluate the adequacy of the program in this regard. Based on the findings, the study aims to identify the program's strengths and weaknesses in the area of sexual development and to offer recommendations for addressing developmental needs in this area. In this way, the study aims to contribute to the implementation of early childhood education and special education programs and to policy development processes.

Method

This study is a qualitative research that examines the outcomes included in the Early Childhood Special Education and Preschool Special Education Teaching Program published by the Ministry of National Education (MoNE, 2018a; MoNE, 2018b) in the context of sexual development. In the study, the document analysis method was used, and the areas of social-emotional development, cognitive development, and adaptive skills included in the program were analyzed. Since the area of sexual development is not directly included as a heading in the teaching program, the "Sexual Development Concepts Checklist" and the "Teaching Program Document Analysis Checklist," developed based on a literature review, were used to identify the learning outcomes related to this area. Descriptive analysis was adopted for data analysis, and the relationships between the learning outcomes and sexual development concepts were evaluated thematically. The reliability of the study was ensured through expert opinions and inter-coder agreement, with the reliability coefficient obtained being above 90%.

Results

According to the document analysis, it was determined that only a limited portion of the learning outcomes included in the Early Childhood and Preschool Special Education Teaching Program prepared by the Ministry of National Education (MEB, 2018a; MEB, 2018b) for children with special needs are related to sexual development concepts. Only 9 (3.14%) of the 286 learning outcomes in the cognitive development area and 15 (4.28%) of the 350 learning outcomes in the social-emotional development area were found to be related to sexual development. It was noted that the most frequently mentioned concept in both areas of development was the acquisition of sexual identity. In particular, it was found that skills related to the acquisition of sexual identity were more prominently featured in the social-emotional development area, while other basic concepts such as hygiene and privacy were only mentioned to a limited extent.

In the area of adaptive skills development, it was found that concepts related to sexual development were quite limited, with only one achievement related to hygienic care in the 0–36-month group; in the 37–78-

month group, the concepts of privacy and self-confidence were found in a limited number of achievements. However, no direct learning outcomes related to concepts such as identity formation, sexual identity, gender roles, and impulse control were found in this area. Overall, it was concluded that the program partially addresses concepts related to sexual development in the cognitive and social-emotional development areas, but the scope is limited.

Conclusion

This study aims to evaluate the sexual development gains of the Early Childhood and Preschool Special Education Teaching Program prepared by the Ministry of National Education (MoNE, 2018a; MoNE, 2018b) for children with special needs. The analyses conducted revealed that the program's learning outcomes related to sexual development are limited in number and indirect in content. In particular, fundamental concepts such as identity formation, sexual identity, privacy, hygiene, gender roles, self-confidence, and impulse control are not directly addressed.

The literature emphasizes that these concepts are critical for children's self-development, social relationships, and safe behavior. Despite this, the current program does not include comprehensive outcomes that support these areas in a structured manner. In particular, the lack of hygiene education, privacy awareness, and impulse control creates serious gaps in the sexual development processes of children with special needs.

The results show that early childhood sex education in Turkey lags behind other areas of development and is mostly left to the initiative of teachers or parents. This situation hinders the systematic support of sexual development and makes it difficult to meet children's developmental needs.

In this context, it is recommended that the current program be restructured in terms of sexual development, with the addition of clearer, more concrete, and developmentally appropriate learning outcomes. The research aims to contribute to new programs to be developed within the scope of the Turkey Century Education Model.